SZAKDOLGOZAT

1983

Portschy Tamás

Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2018.05.08. 15:17

CELLDÖMÖLK VÁROSSZERKEZETI REKONSTRUKCIÓJA A VÁROSSÁ FEJLESZTÉS FOLYAMATÁBAN

SZAKDOLGOZAT

Készitette:

Portschy Tamás
Celldömölk 1983.

V Á Z L A T :

I. A városszerkezet alakulására ható külső tényezők

a./ A város és szerkezetének létrejötte, annak háttere

b./ A település és környékének egymásra hatása

II. A városszerkezet átalakitása

a./ A település tervszerü átszervezése

b./ A városközpont átépitése

III. Az általánositható következtetések

1. Bevezetés

Celldömölk azon települések egyike, amelyek a hetvenes évek végén, s a felszabadulás utáni tudatos városfejlesztéssel, a településhálózat-fejlesztési tervben elfoglalt helyüknek megfelelően alakultak várossá. Egy ésszerü fejlesztés csak megfelelő, korszerü rendezési tervek alapján végrehajtott rekonstrukcióval eredményezhet korszerü városszerkezetet.

Dolgozatomban elemezni kivánom egy kisváros történeti kialakulásának, a városszerkezet létrejöttének folyamatát az eddigi kutatások, leirások felhasználásával. Vizsgálom a várossá fejlődés szakaszait, hátterét és a település térségben betöltött szerepének alakulását. A természetes növekedés elemzése mellett legfőbb témaként foglalkozom a rendezési tervek alapján végrehajtott átépités tapasztalataival és a további feladatok időszerüségével.

Egy város szerkezetének megtervezésével gyakorlatilag eldöntjük a további fejlődési irányokat, ezért a városszerkezeti rekonstrukció különösen körültekintő munkát igényel.
Tekintve, hogy Celldömölk általános rendezési tervének felülvizsgálata most kezdődik, feltétlenül fontos az eddigi elvek érvényesülésének vizsgálata, a következtetések levonása.
Vizsgálódásaimban foglalkozom a városépités során eddig szerzett tapasztalatokkal, amelyek az új általános rendezési terv programját alapvető-

en meghatározzák, és felhasználhatók más urbanizálódó nagyközségek és kisvárosok tervezése során is.

2. A városszerkezet történeti kialakulása

Celldömölk város jelenlegi közigazgatási területe az idők folyamán öt különálló település - Pördömölk, Nemesdömölk, Kiscell, Ság / Alsóság / és Izsákfa - egyesüléséből jött létre, illetve azoknak a területét foglalja magában.

A várost alkotó települések különböző történeti szakaszokban keletkeztek és egymástól eltérő módon fejlődtek mindaddig, mig a legdinamikusabban fejlődő Kiscell fokozatosan magához nem ragadta őket, és lassan az egységes / és ma már tervszerü / városfejlesztés szinte elválaszthatatlan alkotóelemeivé nem váltak.

A várost alkotó települések történetében a legfontosabb helyet mindig a környező vidék, Kemenesalja valamilyen téren való / egyházi, kereskedelmi, gazdasági / központi szerepéért folytatott törekvés töltötte be.

Kemenesaljának a Kemeneshättól és a Rábától keletre, a Marcal-medencéig húzódó dombvonulattal övezett, nagyjából sik területet nevezzük, melyből jelentősebben csak a Sághegy emelkedik ki.

A környéken már a római korban kialakultak lakott helyek. Sitke és Miske közelében egy nagyobb település létezett. Alsómesteri helyén Mestrina[1./] nevü római villa, a Ság-hegy tetején castrum épült. A legfrissebb lelet Nagysimonyi és Tokorcs között talált pénzzel teli bronz korsó is közeli

római helységekre enged következtetni. Borgáta határában a Sabáriát Aquincummal összekötő " Város út " húzódott.

A honfoglalás előtt avar és szláv lakossága volt a vidéknek, amire a környék helységnevei is utalnak.

A honfoglalás után alakult ispánságok közül a környéken a karakói várispánságról tudunk.

A középkorból csak a dömölki monostor, a pápoci monostor, a Boba és Nemeskocs közötti templom és a sitkei templom létezése ismert.

2.1. Pórdömölk, középkori eredetü majortelepülés

Pórdömölköt korábban Demunk / 1252 /, Dumunk /1290/, Demelk / 1338 /, később Kis-Dömölk [2.] / 1783 / néven emlitik különböző dokumentumokban. A település eddig pontosan nem tisztázott körülmények között, és időben keletkezett [3.].

Történetének kezdetét a XIII. század első felére tehetjük, amikor a bencés monostor létrejött. A templom máig is megmaradt falszakaszain felfedezhetők a románkor /XIII. századi / stilusjegyei / a toronyrészen / és a gótika / XIV. századi / jellegzetességei / az átépült szentélyen /.
A monostor környezetében kis majorszerü település jött létre [4.]. A település elszórt, rendszertelen felépitésü volt, mint az 1783. évi térképen is megfigyelhető.

Pórdömölk jelentősége a XV. századtól csökkent mert a szerzetesi élet és egyben az apátság is ha-

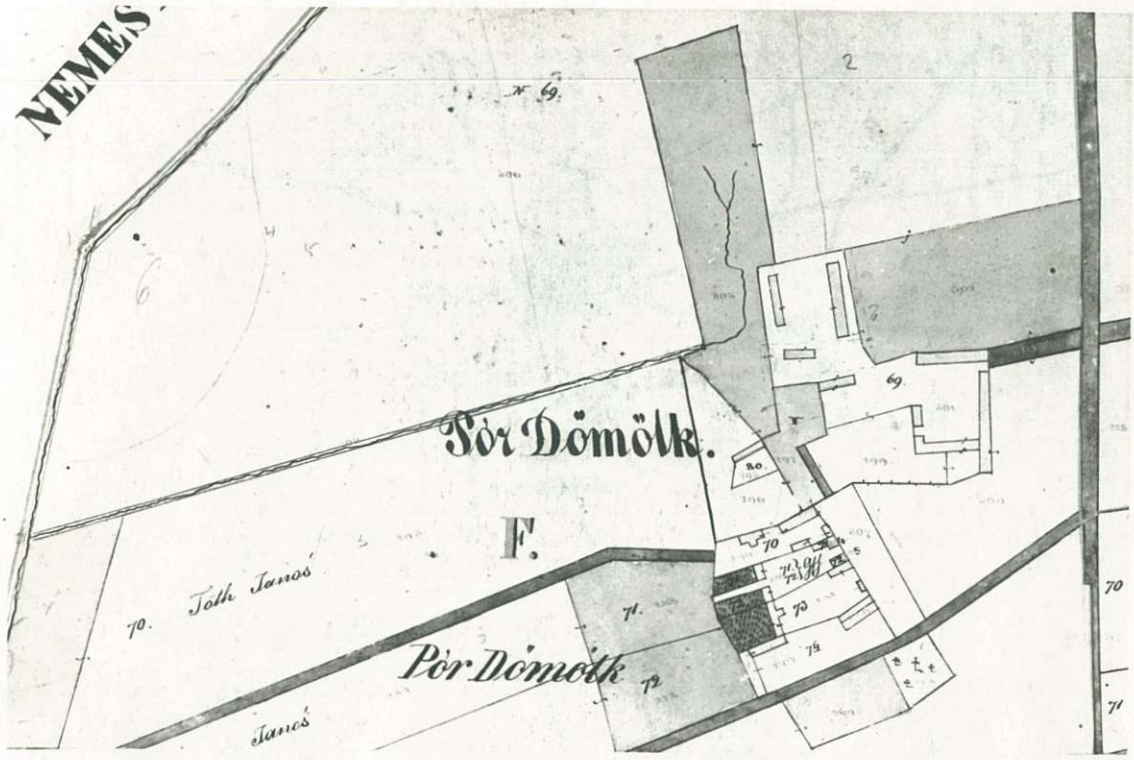

1.sz. kép Pórdömölk térképe a
XIX. század közepéről

2.sz. kép Pórdömölk városrész
az 1973. évi térképen

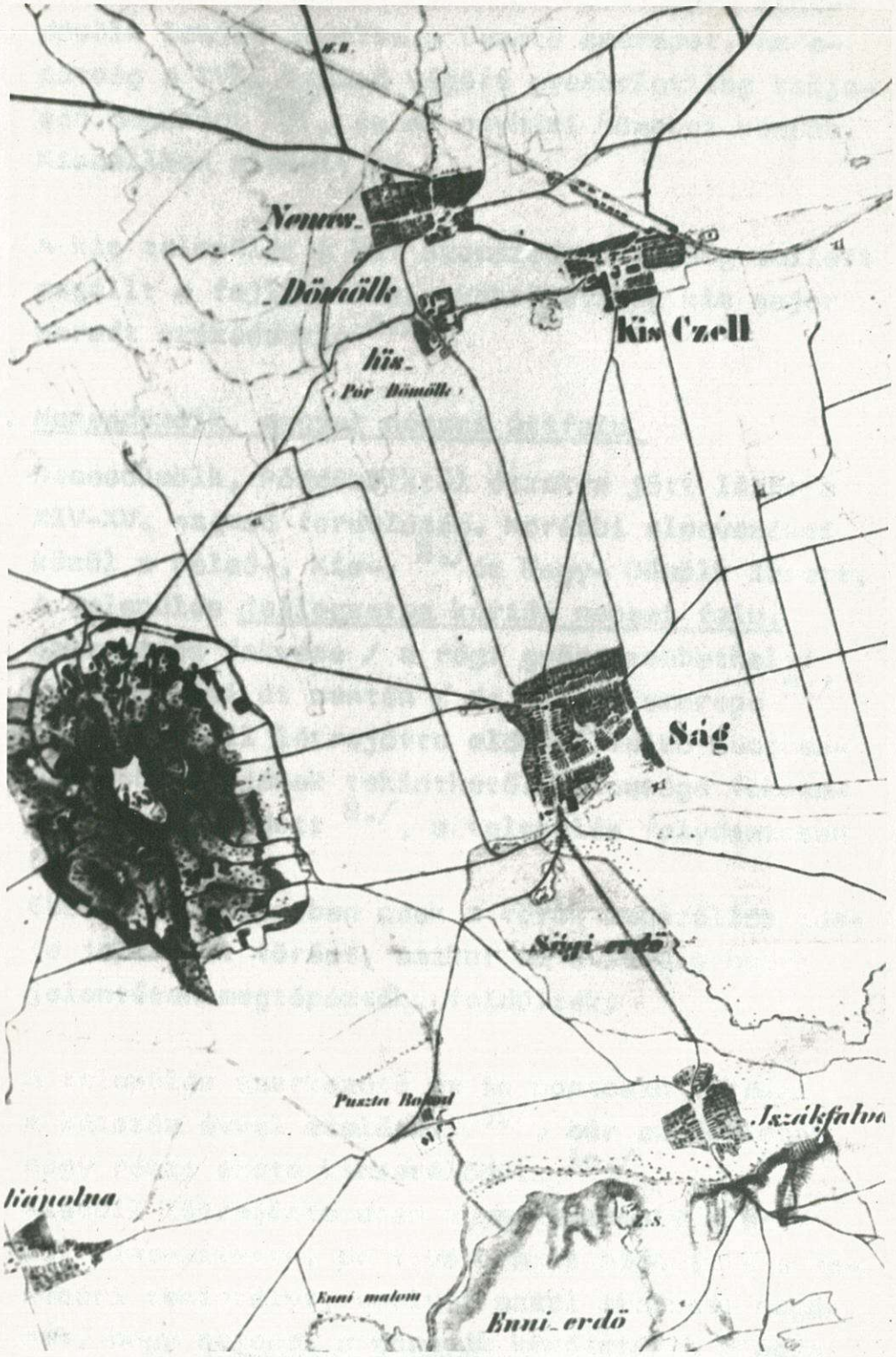

3.sz. kép Térképrészlet a környék 1871-es állapotáról

nyatlani kezdett. Az időközben létrejött Nemesdömölk lassan átvette a vezető szerepet. Az apátság a XVI. század végére gyakorlatilag teljesen megszünt [5./], és az egyházi központ később Kiscellben alakult ki.

A kis település a két szomszédos helység mellett megállt a fejlődésben, gyakorlatilag kis major maradt századunkig [6./].

2.2. Nemesdömölk, magyar nemesi útifalu

Nemesdömölk, Pórdömölktől északra jött létre a XIV-XV. század fordulóján. Korábbi elnevezései közül a Felső-, Kis-, [2./] és Nagy- Dömölk ismert. A település jellegzetes kúriás nemesi falu. Szerencsés fekvése / a régi győr-szombathelyi kereskedelmi út mentén / és vallási szerepe [7./] révén Kiscell létrejötte előtt a felső Kemenesalja központjának tekinthető. Lakossága fokozatosan gyarapodott [8./], a település folyamatosan bővült.
Ebben a folyamatban csak a török megszállás ideje jelentett törést, amikor az átvonuló hadak jelentősen megtépázták, feldúlták.

A település szerkezete ma is pontosan tükrözi a kétszáz évvel ezelőttit [9./], bár az épületek nagy része azóta kicserélődött [1o./].
Kiscell létrejötte után ugyan központi szerepét elveszitette, de továbbra is megőrizte a nemesúri tekintélyt, amelyet azzal szerzett magának, hogy nemesei a környék közéletében mindig fontos szerepet töltöttek be.

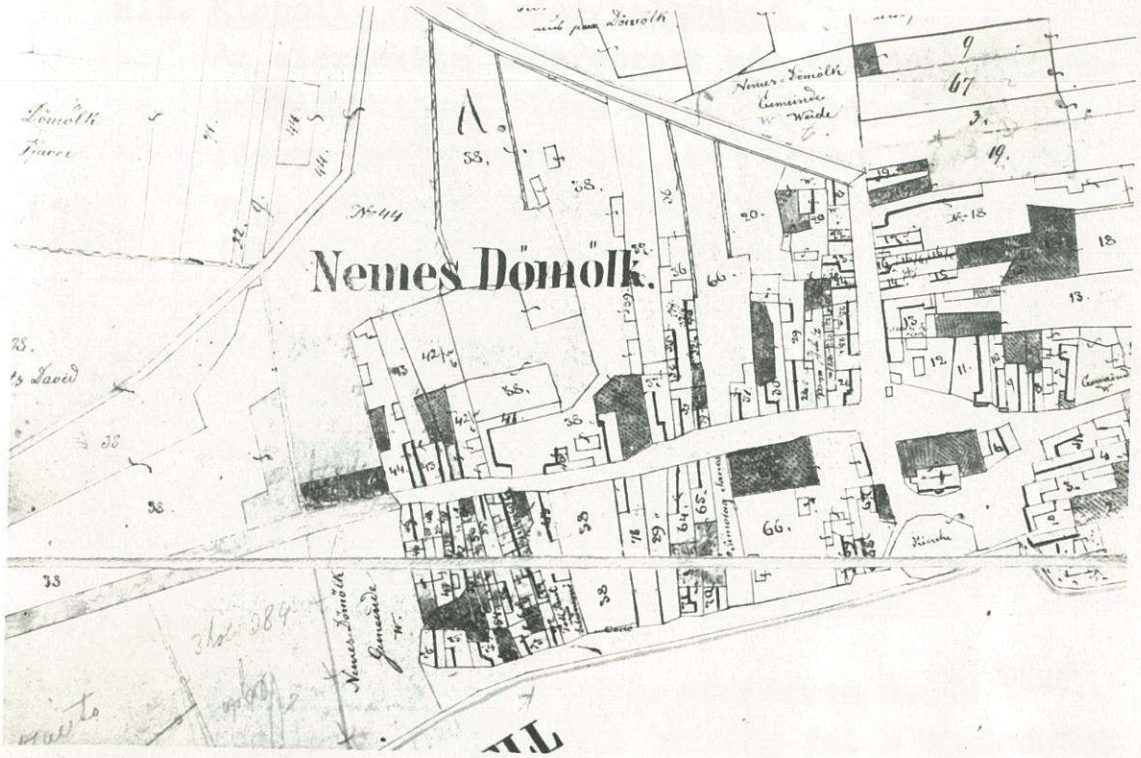

4.sz. kép Nemesdömölk térképe a XIX. század közepéről

5.sz. kép Nemesdömölk városrész az 1973. évi térképen

2.3. Kiscell, német vásártelepülés

Az előzőekben ismertetett két településhez hasonlóan Kiscell léte és jelentősége is a vallásban gyökerezik. III. Károly uralkodásának vége felé - a katolicizmus új reneszánszában felvirágzott Mária-kultusz idején, és hatása alatt - hozta létre Koptik Odó apát a település magvát képező Szent-Anna kápolnát /1739-ben/, majd a barokk templomot /1744-48-ig/, a szintén barokk kálváriát / 1755-ben/, és bencés kolostort /176o-68-ig/.
Ez az együttes jelentette Kiscell létrejöttének alapját és a település központját.

A búcsújáró hellyé vált Kis Mária Czell [11./] templom körüli részén épültek fel a zarándokok ellátására szolgáló fogadók és kocsmák, a kézművesek és kereskedők házai. A település ekkor létrejött szerkezetét a II. világháborúig szinte teljes mértékben, de főbb vonásaiban a mai napig megőrizte. A bevándorolt osztrák-német [12./] iparosok és kereskedők által megépitett község apró zsuppos házai közül az egyházi épületeken kivül csak a Sóház[13./] és a Joachimház emelkedett ki nagyobb méretével.

A település életében az 178o és 179o közötti időszak hanyatlást jelentett. Az ezekre a korokra jellemző tüz, járvány, dögvész, sáskajárás Kiscellt sem kerülte el.
Az egyházi élet visszaesésével pedig[14./] 179o-re leszegényedett, szinte kihalt a község.

Az átmeneti mélypontról az 179o. évi vásártartási kiváltság megszerzése [15./] jelentette az újbóli fellendülést a most már mezőváros életében. A település méreteiben is gyors növekedés-

6.sz. kép A barokk épületegyüttes Kiscell magjában.
Előtérben a Szent-Anna kápolna

7.sz. kép A templom és volt kolostor jelenlegi képe.

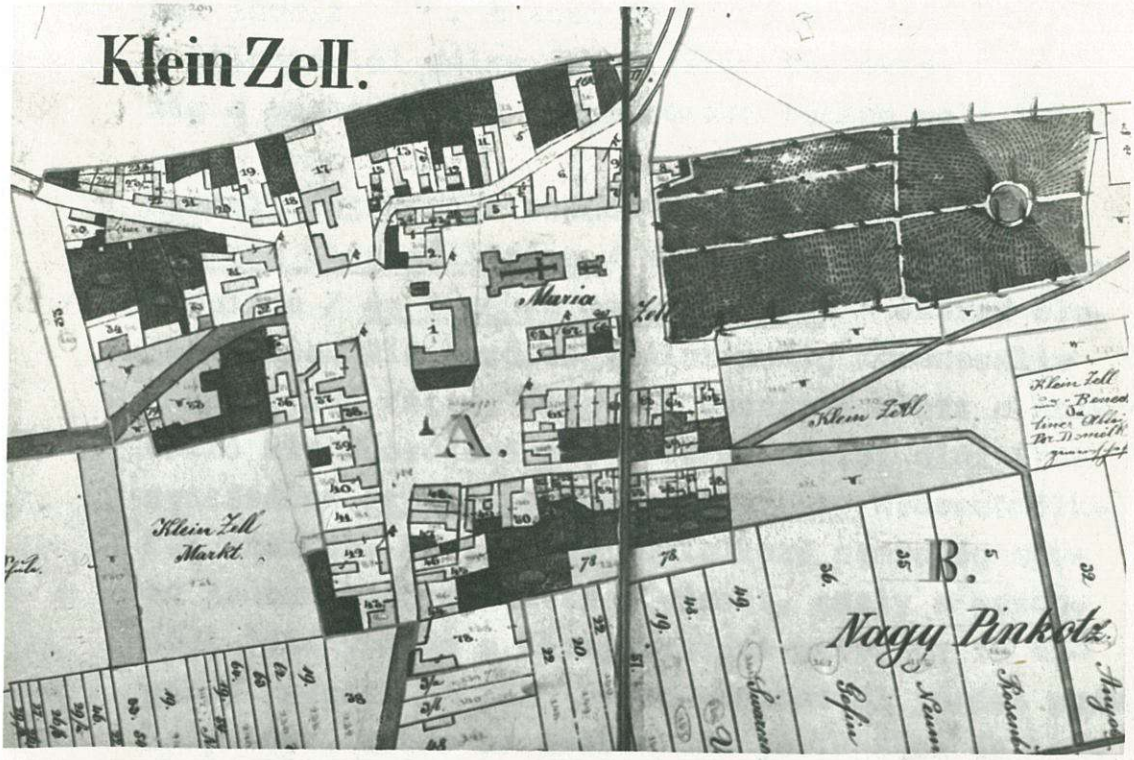

8.sz. kép Kiscell térképe a XIX. század közepéről.
9.sz. kép Celldömölk központja az 1973. évi térképen.

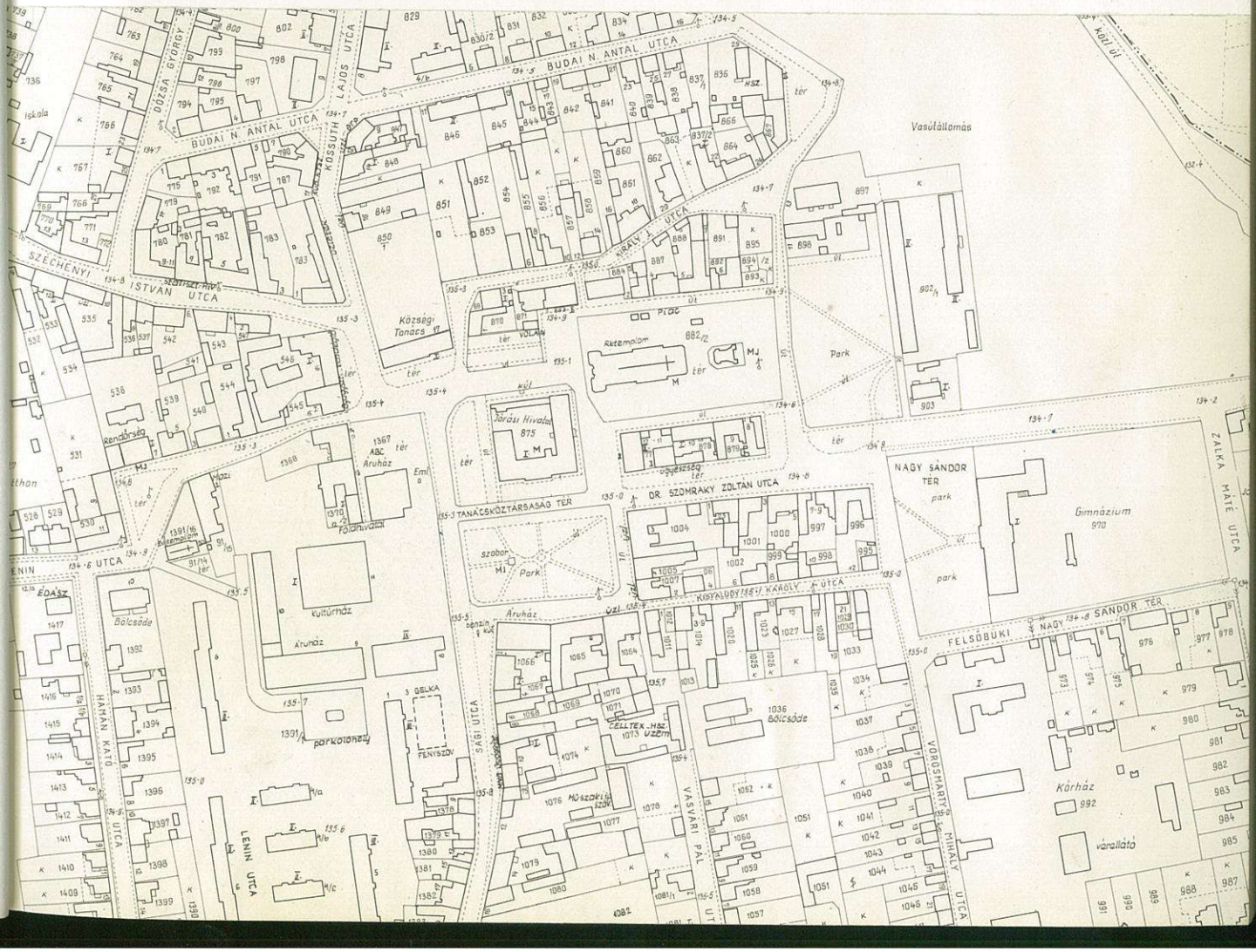

nek indult [16./]. A heti és országos vásárokat a kolostortól délre fekvő téren tartották [17./], míg a marhavásár a város keleti részén volt [18./].

Kiscell fejlődését tovább segitette 1802-ben az apátság visszaállitása / a búcsújárás újbóli megindulása /, és a céhek megalakulása. A század elején fellendülő gazdasági élet pedig Kemenesalja központjává tette. Alig fél évszázad alatt a haldokló kis búcsújáróhely a kereskedelmi élet irányitásában átvette a vezető szerepet Nemesdömölkkel szemben. Az iparral foglalkozó nemesség egyre jobban benépesitette a várost, amely a gazdasági fölény után a közigazgatási szerepet is magához ragadta. A XIX. század közepétől járási székhely lett. Ebben az időben már jellegében és külső képében is egyre több urbánus vonást tartalmazott a település.

2.4. Celldömölk létrejötte és annak háttere

Kiscell gyarapodása a XIX. században mind népességi [19./], mind területi szempontból folyamatosan emelkedő volt. A döntő fellendülést a város és a környék életében 1871. jelentette, amikor a Magyar Nyugati Vasút Kiscellt érintő győr-szombathelyi szakasza elkészült. Ezt követte 1872-ben a székesfehérvári, 1888-ban a csáktornyai és 1898-ban a soproni vonal megépülése. Igy rövid időn belül a kis vásártelepülés vasúti csomóponttá vált [20./], ami teljesen újszerü tényező lett a városfejlődés folyamatában.

A vasúti foglalkoztatottak száma rohamosan emelkedett, ugyanilyen ütemben épültek a lakóépületek és a vasúti üzemi épületek is. Ekkor kezdett a település valóban városias külsőt felvenni és éppen

ekkor minősitették át nagyközséggé a mezővárost. A felfokozott lakásépités céljára 1891-től a város és a vasút közötti terület [21.] került parcellázásra és beépitésre. A Nemesdömölk és Kiscell közötti rész [22.] az 1900-as években kezdett beépülni [23.].

A két település közelsége és összeépülése, valamint Nemesdömölknek egyre inkább Kiscellre való utaltsága az egyesitéshez vezetett. 1904-ben a két község Celldömölk néven közigazgatásilag is egyesült.

A nagyközség folyton újabb területekkel bővült, most már egységesebb szerkezetet alkotva. Az I. világháború előtt és alatt épült be vasutas lakásokkal a vásártér mögötti terület, az ún. Hónigtelep. Az 1920-as években kisajátitott apátsági birtokokon épültek meg az iskolák és egyéb intézmények a mai Széchenyi utca [24.] és a Lenin utca [25.] közötti részen, kiegészülve laza, kertes beépitésü lakóterületekkel [26.]. A lakásépités lendületében helytelen irányú területnövelés is történt a vasúton túli ún. Pityervár részen, amelyet a pályaudvar teljesen elszigetelt a településtől. Az épitkezés itt meg is szünt és a telep lassan visszafejlődik.

A II. világháború pusztitásai Celldömölkön is meghatározták az utána következő másfél évtized feladatait, amelyek nagyrészt az újjáépitésre korlátozódtak.

2.5. Alsóság

Celldömölktől délre, a Ság-hegy alatt helyezkedik el Alsóság, amely korábban a Ság nevet viselte.

Ezen a néven szerepel már egy 1567-ben készült térképen is. Ez is bizonyitja, hogy a település régi eredetü. A környezetében talált leletek tanusága szerint a korai vaskorban is volt már itt lakott hely.

A község annak ellenére, hogy méreteiben egészen a XX. század elejéig jelentősen túllépte Nemesdömölk és Kiscell méreteit [27.] /különösebb szerephez nem tudott mellettük jutni.
Ság már 1787-ben mezővárosi cimet kapott, de a központi szerepkört Kiscelltől nem vette át. A <u>település jellegében is falusias megjelenést tükrözött mindvégig.</u>
Jelentőséget csak a Ság-hegyen 1910 és 1958 között folytatott bazaltbányászat adott a községnek azzal, hogy a hegy felőli határában épült meg a bányászok lakótelepe, a Bányatelep.
Miután Alsóság több szempontból is Celldömölk függőségében volt, szinte elkerülhetetlen volt Celldömölkhöz csatolása, ami 1951-ben történt meg.

2.6. Várossá válás, Izsákfa

Celldömölk fejlesztése a 60-as évektől folyik kellő tervszerüséggel. Ekkor készültek az első rendezési tervek, és ebben az időszakban alapozódott meg és indult fejlődésnek a település ipara. Az ipari létesitmények kezdetben elszórtan, a legkülönbözőbb pontokra települtek. Ez a település kialakuló szerkezetére káros módon hatott, és ma is gondot okoz. Több üzem, telephely lakótömbön belül települt, melyeknek áttelepitése csak rekonstrukcióval oldható meg. A nagyközség iparosodása ennek ellenére a település fejlődésére pozitiv hatással volt.

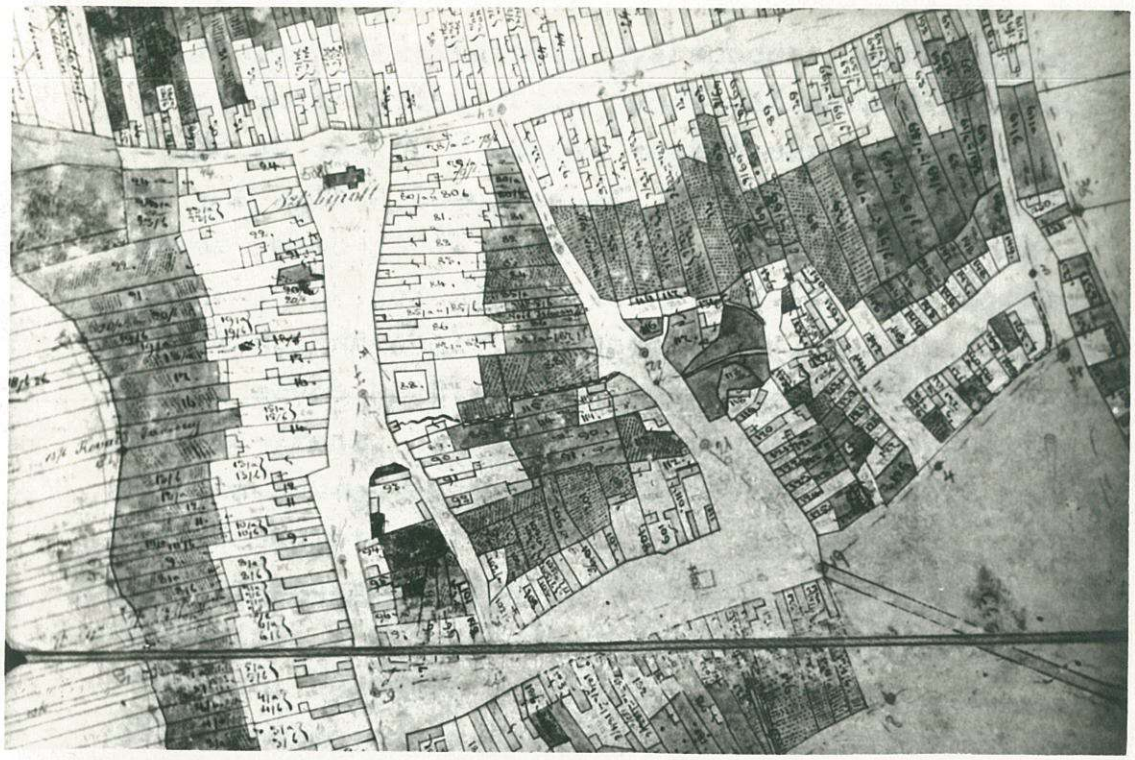

10.sz. kép Alsóság térképe a XIX. század közepéről

11.sz. kép Alsóság városrész az 1973. évi térképen

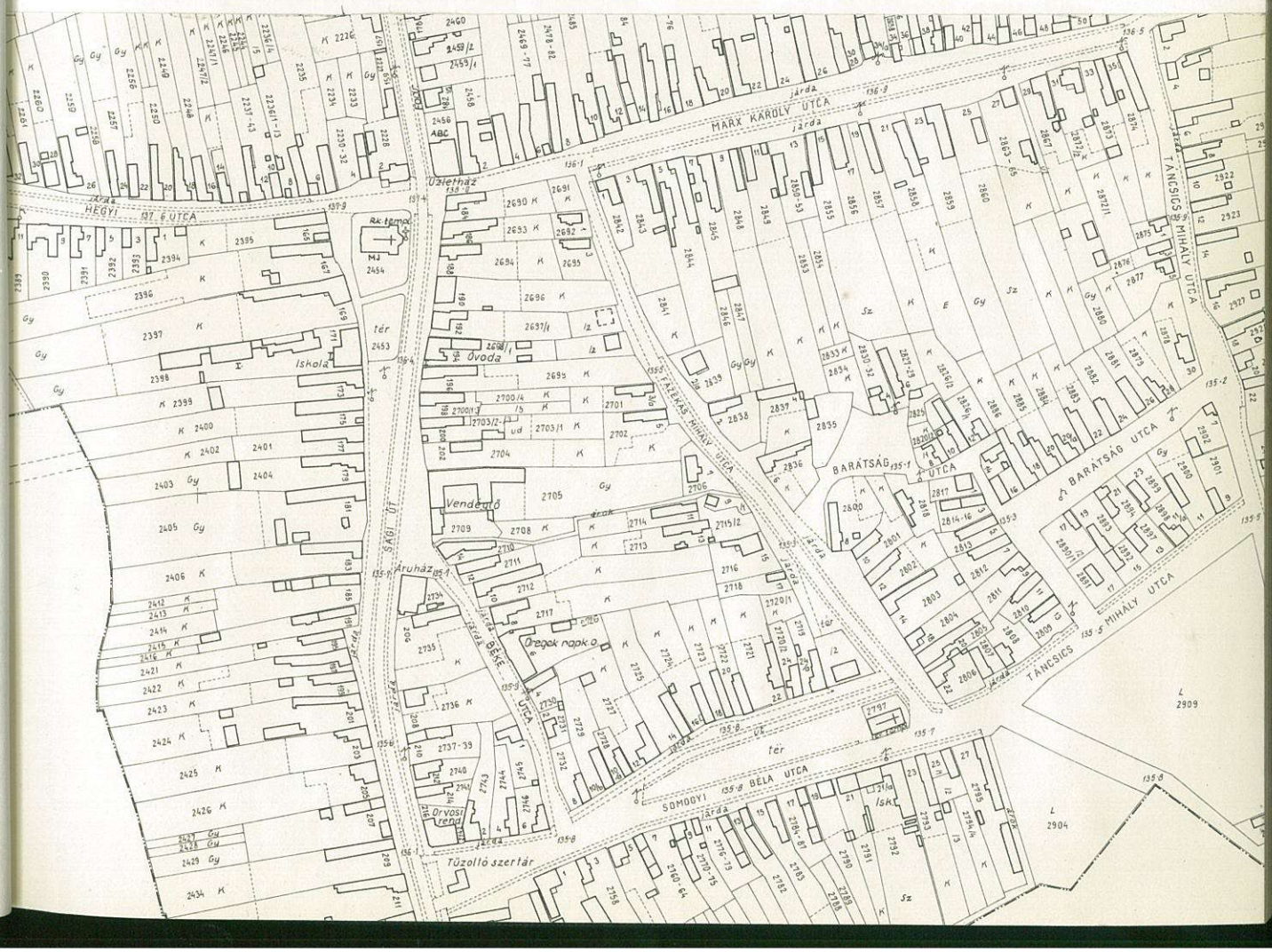

A lakosság folyamatosan gyarapodott, minőségileg és strukturájában pedig gyors változáson ment át. A század elején a vasúti foglalkoztatottság még 5o %-a volt a lakosságnak, ma már az iparban dolgozók száma jóval meghaladja a vasúti dolgozók számát. Fokozatosan emelkedett a lakosság igénye a lakás, munkahely, kikapcsolódás, infrastrúktura és az egyéb ellátás jobb müszaki és tartalmi szinvonala iránt. Ez nagyobb ütemü és magasabb szinvonalú lakás- és intézményépitést, fokozott rekonstrukciót tett szükségessé. Elkezdődött a központ rekonstrukciója és megindult a telepszerü lakásépités a nagyközség délkeleti, délnyugati és központi részén.
A település egyre városiasabb képet mutatott.

A tervszerü fejlesztés eredményeként 1979. január 6-án várossá avatták Celldömölköt. A várossá válás azonban nem lezárt, hanem elinditott egy folyamatot, amelyben a települést valóban a városi kritériumoknak megfelelő szinvonalra kell fejleszteni.
A városi ranggal együtt Celldömölk területe tovább gyarapodott, mert közigazgatásilag hozzá csatolták Izsákfa községet.

Izsákfa - korábbi neve Izsákfalva / Iszákfalva / - Alsóságtól délre fekszik. Területileg teljesen önálló, Celldömölktől független egységet képez. Méreteiben, jellegében és jelentőségében mindvégig falusias település volt [28./].
Ezen a városhoz csatolása sem fog lényegi változást jelenteni.

3. A város helye a környék gazdaságában és a településhálózati szerepköréből adódó rekonstrukciós problémák

3.1. Geográfiai és gazdasági jellemzők

Celldömölk Vas megye keleti határát képező Marcal-medencében fekszik. A környező sík vidék különleges képződményei a Tapolcai-medence vulkanikus tanuhegyei, melyek közül itt a legészakibb fekvésü Ság-hegy, az alacsonyabb Hercseg és Kissomlyó valamint távolabb a Somlyó található.

A terület ásványkincsek, nyersanyag vonatkozásában jelentéktelen. A ság-hegyi bazaltbányászatot leszámitva említésre méltó bányászat vagy ipar hosszú időn keresztül nem honosodott meg. A környező lakosság legfontosabb megélhetése a mezőgazdaság volt, amelyet a századfordulótól a vasút, a felszabadulás óta pedig a kialakuló, nagy munkaerőt igénylő ipar egészit ki.

Celldömölkön a helyi ellátást szolgáló üzemeken kivül a belföldi és export piacra termelő üzemek közül az Élelmiszeripari Gépgyár 27o fős üzeme 81 milliós termelési értéket, a Győri Kötöttkesztyügyár Celldömölki Gyáregysége 4oo fős foglalkoztatottsággal 115 milliós árbevételt, a KERIPAR 4.sz. Üzletberendezések Gyára 48o fővel 21o millió termelési értéket, az Egyesült Ruházati KTSZ 19o fővel 26 milliót, a CELLTEX Háziipari Szövetkezet 89o fős üzeme 148 milliós termelést, a Fonottbútor és Kosárfonó HISZ részlege 11o fővel 8 millió Ft termelési értéket képvisel a város kb. egymilliárdos össztermeléséből / az adatok 1979. évi tényszámokat tükröznek /.

3.2. A városkörnyéki központi szerep mint városfejlesztő tényező

Celldömölk környezetében betöltött szerepét nemcsak sajátos múltjának, hanem elhelyezkedésének is köszönheti. Vas megye keleti része, a Marcal völgye hosszú időn keresztül városhiányos térség volt.

A környék - beleértve a Marcal menti Veszprém megyei területet is - legdinamikusabban fejlődő települése Celldömölk.

A XIX. század első felétől [29]/1979-ig járási székhely volt.

A vásártartási jog megszerzése, majd a vasút mindenképp a térség kereskedelmi, közlekedési és közigazgatási központjává fejlesztette a települést, és környezetében egyre nagyobb szerephez jutott. A növekvő munkalehetőségekkel vonzása fokozatosan emelkedett.

A népesség arányaiban bekövetkezett változások az 1.sz. táblázatban jól figyelemmel kisérhetők:

A járás Celldömölkön kivüli népessége 192o-ig gyakorlatilag alig növekszik / 1o évenként kb. 4 %-kal /,mig Celldömölk lakosságának növekedése ugyanezen időszakban 1o évenként 2o-25 %-os. Az 192o-as évektől a járás községeinek népessége fokozatosan csökkenő tendenciát mutat, ami az erősen fejlődő Celldömölk népességelszivó hatásának tudható be. A népességcsökkenés elsősorban a közvetlen vonzáskörzeten kivüli, rossz közlekedési kapcsolattal rendelkező településeknél tapasztalható, mint az a 2.sz. táblázatban is szerepel.

A várossá válással egyidejüleg 1979-ben megszünt a járás és szerepét új közigazgatási forma, a városkörnyék váltotta fel. Celldömölk városkörnyékéhez jelenleg 15 község [30.] tartozik, 7 községi közös tanács [31.] igazgatása alatt. Az új közigazgatási szerkezet tartalmi változást is eredményezett. A városkörnyékhez tartozó községek és a város kapcsolata szorosabbá vált, a közvetlen vonzáskörzet gyakorlatilag kiszélesedett a városkörnyék teljes területére, mivel a városkörnyéki községek középfokú ellátása / oktatás, müvelődés, egészségügy, kereskedelem, szolgáltatás, stb./ Celldömölkön biztositott. A középfokú ellátáshoz a települést megfelelő intézményekkel, infrastrukturával kellett és kell felszerelni.

Az ipari munkalehetőségeket és a javuló ellátást nyújtó város a városkörnyék településeire népességelszivó hatással volt, és van ma is [32.]. A városi lakosság ebből eredő növekedése újabb lakások épitését és az ellátás további javulását eredményezte, igy a város fejlődése és urbanizálódása egyre ütemesebbé vált.

Celldömölk az 1971. évben jóváhagyott megyei településhálózat-fejlesztési terv szerint Kőszeg [33.], Szentgotthárd, és Vasvár mellett részleges középfokú központ szerepkört kapott [34.]. A 70-es évek fejlesztései a szerepkör feltételeinek megteremtése szellemében és tartalmában történtek. A környékre tervezett alsófokú körzetek kialakulása a terv szerint azonban nem ment végbe. A körzetesitési kisérletek/közös községi tanácsok létrehozása, oktatási körzetek kialakitása, stb./ kiélezték az egyenetlen fejlődést az egyes községek között. A kis falvak népessége sokkal gyorsabb ütemben csökkent mint a tanácsi székhelyközségeké. Ez a tendencia jól megfigyelhető a 3.sz. táblázatban.

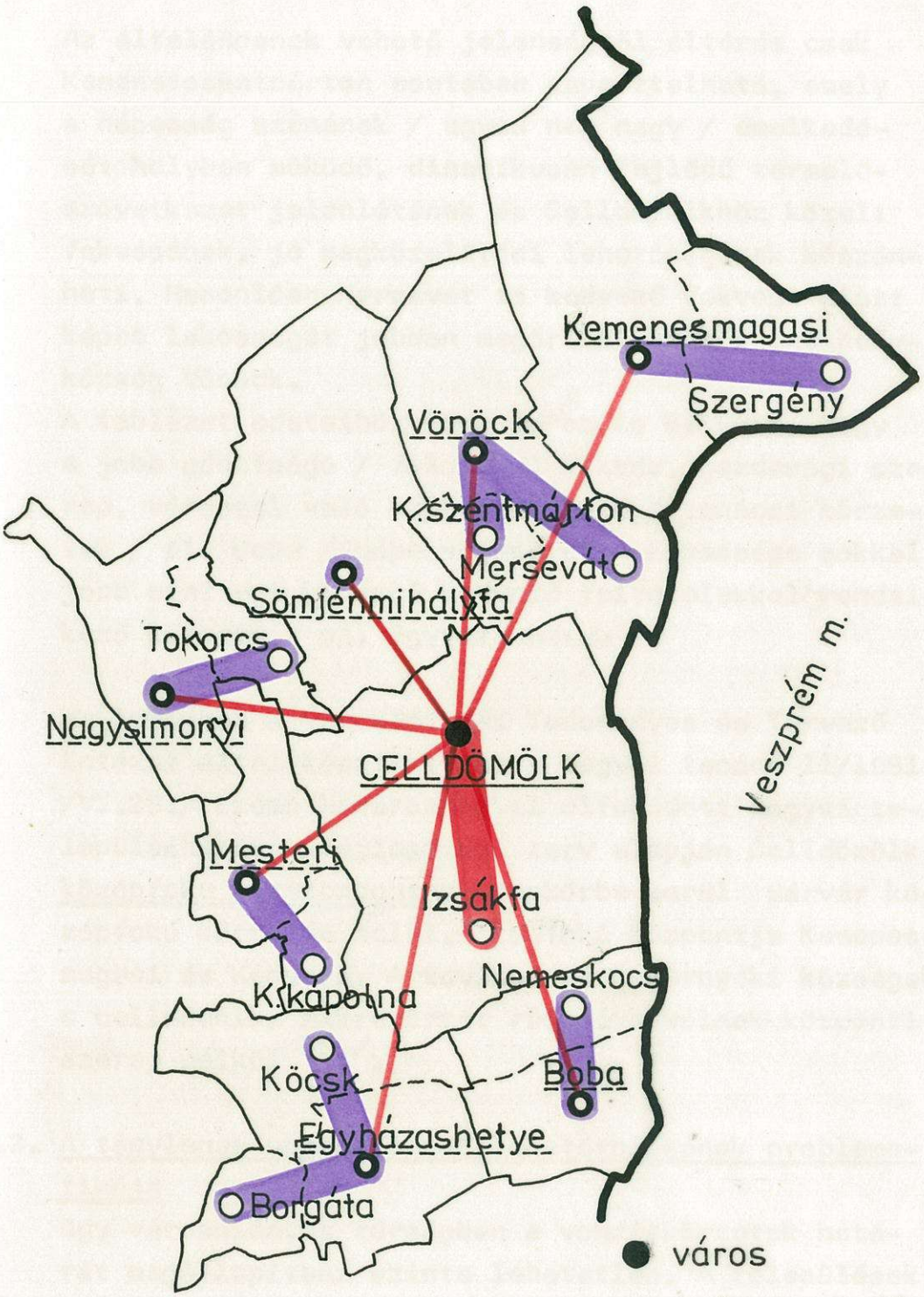

Celldömölk városkörnyéke

Az általánosnak vehető jelenségtől eltérés csak Kemenesszentmárton esetében tapasztalható, amely a népesség számának / ugyan nem nagy / emelkedését helyben müködő, dinamikusan fejlődő termelőszövetkezet jelenlétének és Celldömölkhöz közeli fekvésének, jó megközelitési lehetőségének köszönheti. Hasonlóan Mersevát is kedvező fekvése miatt képes lakosságát jobban megőrizni mint a székhelyközség Vönöck.
A táblázat adataiból továbbá az is kitünik, hogy a jobb adottságú / földrajzi fekvés, gazdasági szerep, várossal való kapcsolat, stb./ tanácsi körzetek / pl. Boba / népességmegtartó képessége sokkal jobb mint egy kevésbé kedvező feltételekkel rendelkező körzeté / pl. Egyházashetye /.

Az 198o-ban a Városépitési Tudományos és Tervező Intézet által készitett és a megyei tanács 11/1981. /VI.26./ számú határozatával elfogadott megyei településhálózat-fejlesztési terv alapján Celldömölk <u>középfokú társközpont</u> szerepkörbe kerül Sárvár középfokú körzetén belül. Alsófokú központja Kemenesmagasi és Kenyeri. A további városkörnyéki községek a celldömölki mikrokörzet részeivé válnak központi szerep nélkül [35./].

3.3. A tényleges vonzáskörzet lehatárolásának problematikája

Egy városhiányos térségben a vonzáskörzetek határát megállapitani szinte lehetetlen. A települések természetes módon kialakult kapcsolatai sok tényezőtől függenek. Müvi beavatkozással / pl. közigazgatási határok, körzetesités, közlekedési vonalak módositása / lehet a kapcsolódásokon változtatni, de az objektivan létrejött vonzásokat megsemmisiteni nem lehet.

Celldömölk Vas megye keleti szélén helyezkedik el. A korábbi járás három megyével is határos volt. Északon Győr-Sopron, keleten Veszprém, délen Zala megye területeivel érintkezett. Kezdetben az egyházi szerepe, majd a vásártartás, később a vasút révén ezekre a szomszédos területekre is komoly vonzást gyakorolt. A közigazgatási határok megváltozásával a konvencionális kötődések nem szüntek meg. Érthető tehát, ha a jelenlegi városkörnyéken kivüli, korábban lecsatolt területek illetve a korábbi vonzáskörzet lakossága jelenleg is bizonyos vonatkozásban / bevásárlás, piac, munkavállalás, lakás, stb./ Celldömölköt keresi fel. A városkörnyéktől leválasztott néhány község várossal való kapcsolata / főként a közlekedési / megszakadt. Emiatt az egyébként Celldömölkhöz vonzódó községekből / pl. Kenyeri, Pápoc, Külsővat, Adorjánháza, Kispirit, Nagypirit / a beköltözés igénye egyre nagyobb.

A vonzáskörzet határának megállapitása tehát adminisztrativ módon nem lehetséges. Figyelembe kell venni a lakosság összetételét, munkahellyel szembeni és a szabadidő eltöltésével kapcsolatos igényét, a terület gazdasági struktúráját, a környező városok elhelyezkedését, a közlekedési kapcsolatokat, és a kialakult szokásokat. Celldömölk környezetében a legközelebbi városok, nyugatra Sárvár 21 km-re, északra Kapuvár 44 km-re, keletre Pápa 31 km-re, és Ajka 48 km-re helyezkednek el. A tényleges vonzáskörzet határa körülbelül ezeknek a távolságoknak a felénél húzódik és kb. 64o km2 területet és 35 ezer embert foglal magába. A vonzáskörzeten belül még figyelembe veendő északon Répcelak, délen Jánosháza mikrokörzeti vonzása. A tervezés során feltétlenül számolni kell a teljes vonzáskörzet lakosságának részvételével a város életében.

3.4. A környék jelentősége

Celldömölk környéke országos jelentőségü területekben, nevezetességekben szegény. A kevés müemléken kivül számottevő érdeklődés csak a Ság-hegy és a borgátai és mesteri melegvizes fürdők iránt van. A két fürdő a helyi igényeken kivül évente több száz üdülővendéget fogad 1oo-2oo km-es körzetből. A város életére a lakosság nyári fürdési és üdülési igényének kielégitésén túl azonban különösebb hatásuk nincs. Átmenetileg - de várhatóan hosszabb távon is - enyhitik a városi fürdő hiánya miatt felmerült problémát.

A Ság-hegy, a város közvetlen közelében, országos viszonylatban is páratlan látványosság. A hegynek a bazaltbányászat következtében létrejött sajátos formája Celldömölk sziluettjének meghatározója [36./]. A bányászat révén a hegy felső részén kibontott kráter mint látvány, mint geológiai tanulmány és mint természeti / ásványi és növényi / gyüjtemény egyedülálló és keresett idegenforgalmi hely. A hegy lejtői a környező lakosság szőlő és bortermelési igényét szolgálják.

A Ság-hegyet ritka természeti értékei miatt az Országos Természetvédelmi Hivatal 1975-ben tájvédelmi körzetté nyilvánitotta. 198o-ban a Városépitési Tudományos és Tervező Intézet készitette el a Ság-hegy tájrendezési tervét. A terv főként a területfelhasználást és a beépitést szabályozza, és nem foglalkozik kellőképpen a település és a hegy kapcsolatával.
A közeli jövőben ezért meg kell vizsgálni a Ság-hegy rekreációs szerepét és szervesebb kapcsolatot kell teremteni a hegy és a város, illetve a szomszédos falvak között. Foglalkozni kell az

idegenforgalom komplexebb kiépitésével a város, a Ság-hegy, a két fürdő üdülőterülete és a városkörnyék egyéb nevezetességeinek összekapcsolásával. Ennek érdekében biztositani kell a jobb megközelitési lehetőséget, javitani az ellátás és szolgáltatás szinvonalát és kiépiteni a tájékoztató láncolatot.

4. A városszerkezet korszerüsitése az általános rendezési terv alapján

Celldömölk terv szerinti, ésszerü fejlesztésével, a városrendezési törvény szerinti rendezési terv készitésével már 1944-ben foglalkozott a nagyközség vezetése [37./].
1959-ben az országban az elsők között készült el Celldömölk egyszerüsitett általános rendezési terve, amely Nemes Árpád, a Városépitési Tervező Vállalat tervezőjének a munkája. A rendezési terv, amely meghatározta a rekonstrukcióra kerülő területeket és az új beépitéseket, megfelelőnek bizonyult a következő években végrehajtott épitkezések helyének kiválasztásához. Ennek a tervnek a szellemében kezdődött meg a nagyközség központi részének átépitése. A központ részletes rendezési tervét Németh Imre, szintén a VÁTERV tervezője készitette 1963-ban. A terv alapján tulajdonképpen csak a jelenlegi központ déli részén felépült két lakóépület valósult meg, de megoldásait a később készülő terveknél bizonyos mértékben felhasználták a tervezők. A községközpont rekonstrukciója valójában a Vas Megyei Tanácsi Tervező Iroda / VASITERV / 1967.évben lebonyolitott tervpályázatán I. dijat nyert Rónai Károly pályamüve alapján készült beépitési terv szerint kezdődött el, és valósult meg fő vonásaiban.
A település egészének szerkezeti rekonstrukcióját és a központ átépitésének befejezését a Városépitési Tudományos és Tervező Intézet /VÁTI/ terve-

zője, Gerle Inessza által 1974-ben készitett általános rendezési terv, majd az ennek alapján 1977-ben készitett központ részletes rendezési terv tartalmazza.

4.1. Területfelhasználás, ezen belül különös figyelemmel a lakóterület és iparterület fejlesztésére

A város kialakult szerkezetében a legfőbb problémát a területfelhasználási kategóriák keveredése, az egyes tömbökön belüli vegyes felhasználás jelenti.

A század első felében és a felszabadulás utáni újjáépités során a település rendezési tervvel még nem rendelkezett, igy a növekedése spontán, mindig az adott érdekeknek megfelelő módon történt. Emiatt a város központi részén bentrekedt több korszerütlen, oda nem illő elem, a lakóterületi tömbökben üzemek létesültek, illetve az egyes üzemek területét lakóépületekkel épitették körül. Az intézmények bővitési lehetőségeit szintén a köréjük települt lakóépületek korlátozták.

A lakóterületek - a kis központi részt leszámitva - a kisvárosokra jellemző kertes beépitésüek. A beépités terjengőssége miatt a központ közvetlen közelében is értékes területeket kis intenzitású, kevéssé célszerü felhasználással a későbbi célszerübb beépités lehetőségéből kizártak. / pl. Dózsa utca, Hámán K.utca /

A hatvanas és hetvenes években végrehajtott, és jórészt rekonstrukcióval járó tömeges lakásépités lényegesen javitotta a központ beépitésének intenzitását, és a szanálásokkal a korszerütlen tömbök kiváltását. Az intézményi területek és a

belső zöldterületek növekedése azonban arányosan nem követte a lakásszám növekedést. Ezeknek a legfontosabb területfelhasználási problémáknak a megoldásával az általános rendezési terv reális méretek között foglalkozik.

Tekintve, hogy Celldömölk ipara nem jelentős és lakosságának viszonylag nagy része foglalkozik még a mezőgazdaságban, illetve vasúti alkalmazásban a várostól távol, a település területének jelentős részét a lakóterület foglalja el. A területfelhasználási terv emiatt főként a lakóterületek bővitésével, a beépités intenzitásának fokozásával és rekonstrukciójával foglalkozik.

A lakóterületek bővitése csak a város jelenlegi belterületi határai között indokolt, emiatt főként a tömbbelsők feltárásával / elsősorban az alsósági városrészen / lehetséges az eddig kert és szántó céljára hasznositott területeket lakásépités céljára igénybe venni. Konkrét területbővités csak későbbi ütemben történik a két városrészt összekötő, eddig beépitetlen területen.

A lakóterületek intenzitásának fokozása főként a város központi, észak-déli tengelyében lett tervezve. Ez a korábbi beépités lecserélésével, illetve rekonstrukciójával oldható meg. A tervezett I. épitési övezet a Dózsa Gy. - Hámán K. - Mikes K. illetve Wesselényi - Vörösmarty - Hársfa utcák által közrefogott terület. Az ezt övező területeken-a korábbi beépitésnek korszerübb, intenzivebb beépitéssel történő folyamatos lecserélésével-II. épitési övezetnek megfelelő lakóterületek kerülnek kialakitásra.

A legnehezebb és legköltségesebb feladat a lakóterületek rekonstrukciója. A város belső területein -

- főként a kapitalizmus idejéből származó - oda nem illő üzemi épületek, telephelyek voltak beékelődve. Ezeknek a kitelepitése és az általuk elfoglalt területek terv szerinti felhasználása már nagy részben lejátszódott.

A rendezési terv a két városrész közötti iparvágány mentén határozta meg az iparterület helyét, ahova a Müszaki Ipari Szövetkezet és a TÜZÉP kitelepitése már megtörtént, a MÉH telep áttelepitése folyamatban van. Ezáltal megszünnek a lakóterületi tömbökben zavaró telephelyek, és értékes területek felhasználására nyilik lehetőség.

Az új ipartelepités a rendezési terv szerint meghatározott területi elrendezést követi.

Az ÉLGÉP üzeme ugyan lakóterületbe ékelődött, de arra zavarólag nem hat, igy a rendezési terv jelenlegi helyén megtartja. A további üzemek - a jórészt szolgáltatást végző kisebb üzemek kivételével - a tervezett kelet-nyugati irányú, iparvágány melletti iparterületen helyezkednek el. A vasút üzemi területe helyhez kötött, igy annak nem éppen kedvező elhelyezkedésén [38./] változtatni nem lehet.

Intézményi területek bővitésére a város belső részén kevés lehetőség van. A területfelhasználási terv ezért elsősorban a meglévő intézmények összekapcsolásával, összefüggő intézményi tömbök létrehozásával javasol specializált komplexumokat /külön oktatási, egészségügyi, kereskedelmi tömböt / kialakitani. Ez az elképzelés a rekonstrukció során folyamatosan valósul meg.

Celldömölk belterületi részén az előzőkben már ismertetett beépitési mód nagyobb zöldfelületek

létrehozását nem tette lehetővé. A városban ezért összefüggő zöldfelület csak a városközpontban levő parkok és a Lenin utcai liget formájában alakult ki [39./].

Az általános rendezési terv a zöldterületi kategóriába tartozó egységek növelése végett a meglévő parkok összevonását, a település szélein a zavaró hatások / ipar, közlekedés, stb./ elszigetelésére szolgáló véderdők telepitését, valamint a két városrész között sport- és szabadidő központ létesitését irányozta elő. Ezen zöldterületek megvalósitása folyamatban van [4o./]. A tervezett zöldterületek a lakóterületi és intézményterületi zöldfelületekkel valamint a korábban létesitett parkerdővel és a Ság-hegyi Tájvédelmi Körzettel kiegészülve a város lakosságának rekreációs igényeit megfelelően és sokrétüen ki tudják elégiteni.

A területfelhasználási terv alapján tehát, mint az az előzőekből is kitünik, a város szerkezete letisztul, az egyes területfelhasználási egységek elválasztódnak, de egyben a kellő kapcsolat megmarad közöttük. A terv megfelelő rugalmassággal igazitható a változó dinamizmusú fejlesztési lehetőségekhez. Alapvető célja, hogy jól müködő egységes településszerkezetet eredményezzen egy nem tiszta strukturájú, spontán nőtt városnak.

4.2. A város morfológiai átalakulásának kérdése

Egy több település egyesüléséből létrejött város morfológiai problémáját általában a településrészek összefonódási nehézségei jelentik. Celldömölk, mint ismeretes, öt községből alakult ki.

A dömölki és celli rész összeépülése, mint az előző fejezetekből kitünt, már a század első felében

megtörtént, és megszünt a kettős központúság is. Az általános rendezési terv erre a területre további övezeti átsorolással, teljesen centrikus, észak-déli sávos elrendezésü, egyközpontos területfelhasználást javasolt. A tervezett megoldás egy ilyen nagyságrendü kisváros esetében teljesen indokolt.

Sokkal nehezebben megoldható probléma Alsóság városrész helyzete, amelyet jelenleg is széles beépitetlen sáv választ el a belső városrésztől. Ez nemcsak területileg, de tudatilag is elhatárolást jelent. A rendezési terv ezért - nagyon helyesen - a két városrészt összekötő út keleti oldalán lakóterületi egységekkel, a nyugati oldalon zöldterületi egységgel / sport- és szabadidő központtal / kivánja a kapcsolatot megteremteni.

A város alakja ezáltal egy észak-déli irányban elnyújtott formát vesz fel. A település területi súlypontja a központtól lényegesen eltolódik déli irányba. A laksürüséggel súlyzott eloszlást figyelembe véve - beszámitva a vasút, mint a környezettel való kapcsolatteremtő eszköz területi elhelyezkedését is - a központ elhelyezkedése jó, igy annak áthelyezése szükségtelen. A viszonylag nagy távolság miatt mindenképpen szükséges azonban Alsóság meglévő központjának alközpontként való megtartása, illetve fejlesztése. Alsóság szerkezete igy továbbra is ezen központ köré szerveződik, függetlenül a belső városrésszel való összeépitéstől.

Az izsákfai városrész várhatóan mindig megőrzi területi függetlenségét a várostól. Ezt a nagy távolság és az elválasztó parkerdősáv is megerősiti.

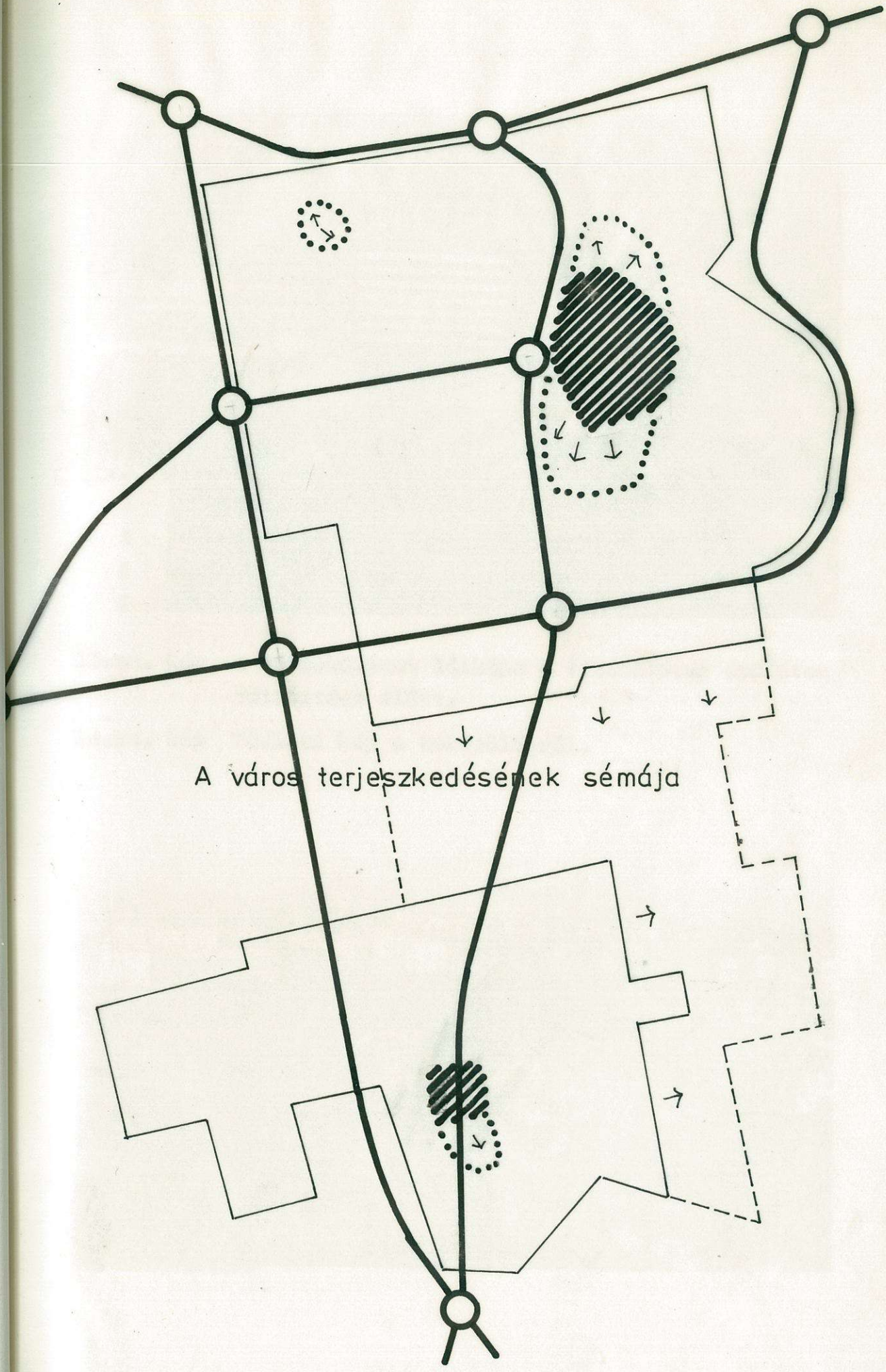

A város terjeszkedésének sémája

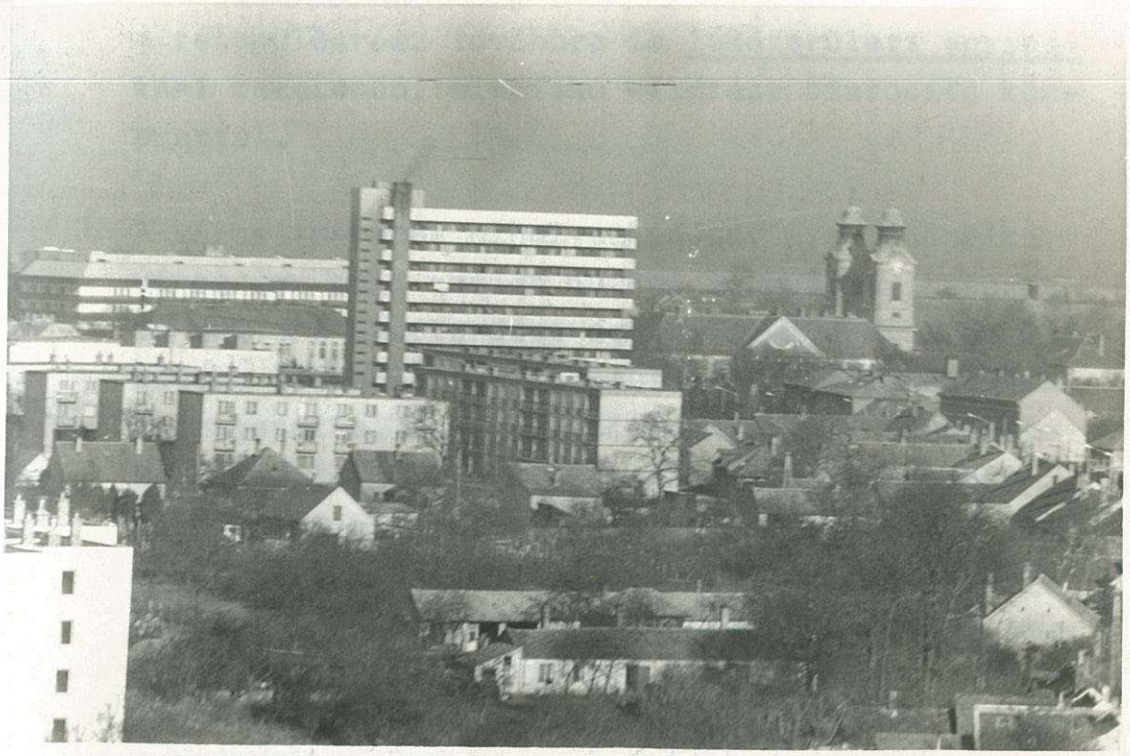

13.sz. kép A városközpont látképe a tizemeletes épületek felépitése előtt.

14.sz. kép Távlati kép a településről.

A településrész továbbra is lakóterületi egységként kezelendő, alapfokú ellátást biztositó központtal.

A város iparának elhelyezkedését a celldömölki városrész déli szélén húzódó iparvágány határozta meg. Az iparterület egy kelet-nyugat irányú sávban létesül, a lakóterülettől védőerdősávval leszigetelve. A lakóterületekhez való közelsége nem zavaró, mert a Celldömölkön meghonosodott ipar üzemei a környezetükre nem ártalmasak.
A város területén belüli viszonylag középponti, elhelyezkedése pedig a megközelitést és a közmüellátást egyszerüsiti le.

Celldömölk területi terjeszkedését, átalakitását meghatározza az északi és keleti határán húzódó vasútvonal és a környező területek mély fekvése is. Ilymódon szinte egyértelmü a déli irányú terjeszkedés és a beépités intenzitásának növelése.

A város vertikális megjelenését / sziluettjét / hosszú időn keresztül az egy- és kétszintes beépités jellemezte. A két templomtorony és a szomszédságában elhelyezkedő néhány kétszintes épület határozottan megjelölte a központ helyét.
Hasonlóképp kivált környezetéből a nemesdömölki és az alsóságí központ is.
A hatvanas években elkezdett lakásépités következményeként előbb három-, majd négy- és ötszintes épületek jelezték a központot és a lakótelepeket. Közben - a központi részre kiirt tervpályázat szerint-elkészült egy kilencemeletes lakóház, amely új hangsúlyos pontként emelkedett ki a környezetéből.

A város és főként a városközpont sziluettje az elmúlt öt évben további ötszintes épületekkel és a kisváros léptékeitől idegen két tizemeletes épülettel alakult át.

A javasolt beépités szerint a város központi sávjában a három- és négyemeletes beépités általánossá válik. A jelenleg még különálló lakótelepek közé is ilyen magasságú épületcsoportok kerülnek, hogy azokat összekapcsolják. Celldömölk azonban - leszámitva a már felépült középmagas házakat - horizontalitását továbbra is megőrzi, ami elsősorban a sik fekvés miatti adottság.

4.3. A közlekedési hálózat átalakitása / külső és belső közlekedés /

Celldömölk távolsági összeköttetés vonatkozásában csak mint vasúti csomópont játszik szerepet. Az utóbbi években a vasútvonalak megszüntetése miatt ebből a szerepéből is veszitett. A vasút a település szerkezetére nem sok kihatással van, ezért részletesebben nem foglalkozom vele.

A közúthálózat csak településkörnyéki jelentőséggel emlithető. Közülük a Sárvár- Pápa, Celldömölk-Jánosháza és Celldömölk- Gérce összekötő út jelentősebb. Ezek az utak jórészt az eredeti országutak nyomvonalán haladnak. Kivételt csak a pápai út képez, amely a vasút megépitésével került áthelyezésre a Király János utcából a Baross utcába, aluljárón történő átvezetéssel.

Az általános rendezési terv szerint a főközlekedési utak a város központi részét elkerülve, főként külterületi részeken épülnének meg. A belső területek ezáltal mentesülnének az átmenő forga-

lomtól. A Sárvár-Pápa útvonal a település északi szélén, új, vasút alatti átvezetéssel, a Sárvár-Jánosháza összeköttetés a várostól nyugatra, a Gérce-Pápa útvonal az iparvágány mentén, vasút feletti felüljáróval került megtervezésre. A Celldömölk-Jánosháza és Celldömölk-Gérce összekötő út a központi részből kiindulva kissé módositott nyomvonalon haladna.

A gyüjtőútrendszer felhasználva a meglévő utakat, azok meghosszabbitásával és a szabályozási szélesség megnövelésével alakul ki. A gyüjtőutak derékszögü hálós elrendezésben a főforgalmi utak által közbezárt területeket osztják meg [41./].

A város gépjármüforgalomtól mentesitett központi részén észak-déli és kelet-nyugati irányú gyalogos tengelyek kerülnek kialakitásra, amelyek összeköttetést biztositanak a lakóterületek és intézmények között [42./].

A közlekedési hálózat tervezett megoldása-a város belső területének tehermentesitése és a belső forgalom szabályozott módon történő elosztása érdekében-célszerünek tünik. A főforgalmi utak tervezett módon való megvalósitásának lehetősége azonban kisvárosi méretek között - mivel jelentősebb átmenő forgalom egyik vonalon sincs - a közeljövő gazdasági helyzetét is figyelembe véve nem reális. A két, különszintü vasúti kereszteződés túlzott, a külterületen vezetett szakaszok jelentős területkivonással járnak, a város központi részén történő átvezetés pedig nagymértékü szanálást követel.

4.4. A közmüellátás fejlesztésének lehetőségei és akadályai

Alapközmüvek vonatkozásában / viz és villany / a város ellátottsága gyakorlatilag 1oo %-os. A két 5oo m³-es mélytározó megépitésével a vizellátás kapacitása is megnyugtató. A jövőben szükséges lesz még a magastározó 5oo m³-esre való felbővitése vagy a Ság-hegyen egy ellennyomó medence létesitése [43./].
198o. évi népszámlálási adatok alapján több mint 7o %-ban vizvezetékkel, 3o %-ban közkifolyóval ellátottak Celldömölk lakásai.
A lakások felszereltségének 198o. évi adatait a 4.sz. táblázat tartalmazza.

A villanyenergia ellátás biztonságosságát az utóbbi években fokozottan megnövekedett fogyasztás további emelkedése veszélyezteti bizonyos körzetekben. Az elmúlt időszak országos körü intézkedései hatására jelentősen megemelkedett a háztartásokban az elektromos tüzhelyek, fütőtestek és berendezések száma, ami a hálózat leterheltségét ugrásszerüen megnövelte.

A szennyviz- és csapadékvizelvezetés szempontjából Celldömölk adottságai rendkivül kedvezőtlenek. A terület nagyjából teljesen sik, természetes lejtései minimálisak. Befogadó élővizfolyás a településtől viszonylag távol található.
A talajvizszint tiz év alatt kb. 2 m-t emelkedett a vizkiemelés / házi kutak / megszüntetése, és a szennyviz szikkasztása miatt.

Az előzőekből következően, és a csapadékvizelvezetés alacsony kiépitettségi aránya miatt, a legnagyobb gondok ezen a téren vannak és lesznek is a

következő években. Ezért szükséges minél előbb egy, a város központi részéig bevezetett mélyvezetésű, zárt csapadékviz csatorna épitése, amely a levezetés nélküli területek vizt elenitésén kivül a jelenlegi hálózat tehermentesitésére is szolgálna. A csatornát célszerünek tünik a Hunyadi utcában megépiteni, amelynek gyüjtőúttá történő átépitése egyébként is szerepel az általános rendezési tervben. Továbbá a Hunyadi utca keleti végén levő volt téglagyári agyaggödör alkalmasnak látszik egy záporkiömlő tározó céljára.

A csapadékviz elvezetést mindenképpen komplex programnak kell tekinteni és megvalósitását a következő években folyamatosan elsőrendü feladatként kell kezelni, hogy a város perifériális részein is legalább nyilt árok biztositsa a megnyugtató vizelvezetést. Sajnos ez a feladat az elmúlt évtizedekben és az általános rendezési tervben sem kapott kellő hangsúlyt.

A szennyvizcsatorna-hálózat bővitési lehetőségeit a csapadékviz elvezetéséhez hasonlóan a rossz lejtésviszonyok akadályozzák. A hálózaton müködő négy átemelő továbbiakkal egészitendő ki a csatornahosszak bővitésének érdekében. Az átemelők és a nyomóvezetékek telepitése, valamint a magas talajvizszint miatti viztelenités a kivitelezési költségeket jelentősen megemeli, ami a fejlesztések lehetőségeit korlátozza.

A szennyvizkezelés másik problémája a meglevő mechanikus szennyviztisztitómü túlterheltsége. Az elmúlt tervidőszakban bővitése elmaradt, a csatornára kötött lakások száma pedig folyamatosan emelkedett, igy a túlterhelés már kritikus szintet ért el.

Sürgős feladat tehát a tisztitómü bővitése és biológiai tisztitóvá történő kiegészitése. Célszerütlen továbbá a szennyviztisztitó területi elhelyezkedése is, részben az uralkodó szélirány, részben pedig a magassági viszonyok miatt.

A város lakásainak fütési módja, mint az 5.sz. táblázatból is kitünik, túlnyomórészt egyedi. A felhasznált tüzelőanyag, leszámitva a távfütéses lakásokat is, több mint 5o %-ban olaj [44./]. A városban jelenleg két tömbfütőmü üzemel, amelyeknek bővitési lehetőségei korlátozottak. További tömbfütőmü épitése lenne szükséges a jelenleg még nagyszámú egyedi olajfütés kiváltására.

A korszerü fütési módok közül jelenleg még nem alkalmazható a földgázfütés, mivel a város gázellátása nem oldódott meg. 1983-ban épül meg a Jánosháza-Répcelak gázvezeték, a város nyugati határában. Ennek elkészültével Celldömölk reális lehetőségekhez jut a földgáz hasznositásában. Ez a lehetőség a város fejlődésében minden bizonnyal komoly előrelépést eredményezhet.

5. A városközpont rekonstrukciójának szerepe a városszerkezet átalakitásában

5.1. A történeti településmagnak tekinthető terület

Celldömölk központja-és egyben a történeti magja-a kiscelli rész eredeti magjából képződött. Mint a legjobban fejlődő településrész, a központi szerepéhez megfelelő településközpontja alakult ki, mig a többi településrészek központja elsorvadt.

Kiscell magjának tekinthető terület a jelenlegi városközpont része a bencés templom és kolostor, a volt piactér, valamint az azokat közvetlenül körülvevő épületek együttese. Az 1859-es kataszteri térképen

jól megfigyelhető ennek a területnek akkori beépitése, a mostani Tanácsköztársaság tér, Gayer tér, a Király János utca, Kisfaludy Károly utca és a Széchenyi, a Sági, a Lenin, valamint a Szomraky utca kiinduló szakasza.

A történeti városmag a teljes városközpont területének [45./] körülbelül egynegyed részét foglalja el. A városnak ez a része elrendezésében, szerkezetében ma is szinte változatlan. Változtatás főként egyes részeinek funkciójában történt.

Az elavult lakóépületek helyén az idők során új épületek épültek, illetve a régi épületek átépültek, vagy emelettel bővitették őket. Az épületek homlokzatai is nagyrészt átalakultak. Igy már csak néhány épület enged következtetni az eredeti beépités jellegére és léptékére.

A városmag legjelentősebb épületei barokk stilusban épültek, igy az átépitések során ezt meghatározóként kell kezelni. Néhány, a századfordulón épült illetve átépült lakóház homlokzatán eklektikus stilusjegyeket találhatunk. Ezen épületek jellegét a felújitás során feltétlenül meg kell őrizni. Az épületek több mint fele jellegtelen, vagy az átépitéssel jellegtelenné vált, ezeknek a sorsát külön-külön célszerü meghatározni a rekonstrukció során.

A városközpontban a legjelentősebb változások a felszabadulás óta történtek, amelyek a XVIII-XIX.századi városmagot is több szempontból érintették. A templom közvetlen környezetében megszünt és megszüntetett épületek helyére újak épültek vagy a helyük más célra / pl. park / lett felhasználva. A volt piactér helyén is park létesült.

15.sz. kép A müemlék épületegyüttes és környezete.

16.sz. kép A templom körüli tér a rendezés után.

A Sági utca nyugati oldala az elmúlt tizenöt év során végrehajtott rekonstrukció keretében épült át, a városközpontban elengedhetetlen intézmények elhelyezésével.

A történeti városmagban fontos a zavaró, a környezettől idegen elemek felszámolása. Szükséges volt a felszabadulás után a templom előtti térre helyezett autóbuszpályaudvar sürgős kitelepitése, mivel a müemléki környezetre esztétikailag és állag szempontjából is rendkivül zavaró és káros volt. A tér rendezése, a müemléki együtteshez alkalmazkodó módon 1981-ben történt meg a VASITERV terveinek megfelelően. A terv alapján megtörtént a tér burkolása, kertészeti felújitása, a környezettől idegen anyagok és szerkezetek / burkolatok, világitótestek, padok, virágtartók,stb. / kicserélése. Jelenleg a térhez kapcsolódó parkfelületek rekonstrukciója folyik.

5.2. A " Községközpont beépitési terve " alapján már végrehajtott rekonstrukció

A községközpont rendezésére először 1963-ban Nemes Árpád, a VÁTERV tervezője készitett részletes rendezési tervet, melynek felhasználásával 1967-ben a VASITERV tervpályázatán első dijat nyert Rónai Károly terve szerint kezdődött meg a Sági út nyugati oldalának rekonstrukciója.

A beépitési terv alapján 1972-ig megvalósult a Nagy Imre / VASITERV / által tervezett kilencemeletes, 45 lakásos lakóház, és folytatásaként a teret L alakban lezáró, egyszintes üzletsor, valamint a Mátis Lajos /VASITERV/ által tervezett, a térbe állitott, zárt tömegü, 4oo férőhelyes Kemenesaljai Müvelődési Központ és Könyvtár épülete.

17.sz. kép A városközpontban az első ütemben épült lakóépületek. Háttérben a Ság-hegy

18.sz. kép. A művelődési központ és szolgáltatóház együttese.

Az átépitéssel még jobban hangsúlyossá vált a korábban a térbe épitett ABC áruház rossz helyválasztása.

A nagyközség központja a rekonstrukcióval sokkal városiasabb képet szerzett. Megszüntetésre kerültek az elavult, városképet zavaró épületek, üzletek és telephelyek / pl. a TÜZÉP telepe, rossz állapotú üzletek /, és a település központjának megfelelő funkciójú és szinvonalú intézmények, üzletek kerültek helyükre. A tér az átépitéssel kibővült, szerves egységet alkotva a történeti városmag területével. A tervezők a szükebb városközpontot alkotó térség lezárására a déli oldalon hangsúlyos pontként helyezték el a középmagas lakóházat. A tervezés során azonban elkerülte figyelmüket, hogy a kelet-nyugat tengellyel létesült nagy tömegü épület a tér nagy részére teljes árnyékot vet, igy az uralkodó északi szél megtörésén kivül szélcsendes időben is nemkivánatos légörvényeket képez.

A községközpont a végrehajtott rekonstrukció eredményeként tartalmilag kibővült azokkal az intézményekkel, amelyek egy kisváros központjának részét kell, hogy képezzék. Kompozicios szempontból az az együttes megfelelő ellenpontot képez a müemléki együttesnek a tér ellenkező negyedében betöltött szerepével, és azt kiegyenlitve a központi teret egy kb. 2oo x 2oo m-es négyzetbe foglalt tércsoporttá bővitette.

5.3. A városközpont részletes rendezési tervében rögzitett városformáló feladatok

Celldömölk központjának [45.] részletes rendezési tervét az általános rendezési terv alapján 1977-ben Gerle Inessza, a VÁTI tervezője készitette.

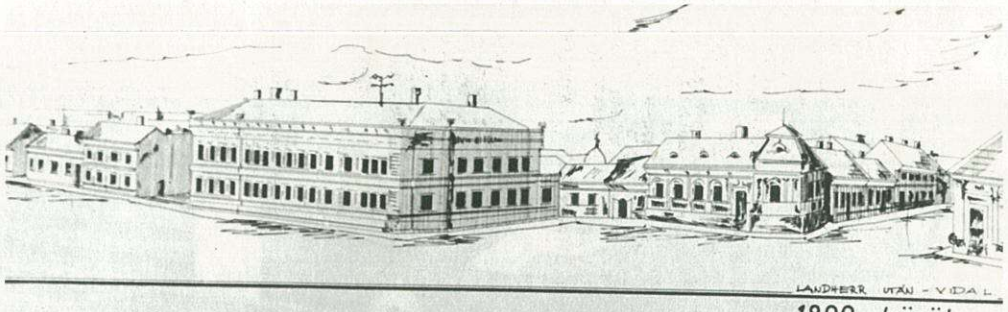

1977

19.sz. kép A városközpontban épült együttes és a megelő-ző, múlt század végi beépités.

20.sz. kép A városközpont félig már átépitett északi része.

21.sz. kép A központ nyugati oldalán rekonstrukcióval létrehozott új beépités.

A terv a legfőbb változást az általános rendezési tervben már megfogalmazott forgalommentesitésre alapozta. Ennek alapján a központban megszüntetésre kerülne a Széchenyi-Sági utca városközponton átvezető szakasza. Az új, ezeket kiváltó belső főforgalmi út a városközpont nyugati határán, a Dózsa György és Hámán Kató utcák felhasználásával, két tömbáttöréssel alakulna ki. A városközpont ilymódon átmenő forgalomtól mentessé válna.

A városközpont a település középső sávjának északi részét alkotja kb. 3o ha-os kiterjedéssel. Elhelyezkedését - mint az előzőekből már kitünt - indokolja, hogy északon közvetlenül kapcsolódik a nagy személyforgalmat lebonyolító vasúti pályaudvarhoz, és a környékkel kapcsolatot teremtő - I. ütemben már megvalósult - autóbuszpályaudvarhoz. Keleti oldalon a vasút és a meglévő intézmények / gimnázium és kórház /, nyugati oldalon a tervezett főforgalmi út és az alsófokú oktatási intézmények határolják. A későbbi terjeszkedésre déli irányban nyilik lehetőség.

A részletes rendezési terv alapján már megvalósult a szükebb értelmezésben központnak vett területen a 35 lakás - szolgáltatóház - piac együttest tartalmazó vegyesrendeltetésü épület, a 78 lakást és irodákat magában foglaló koordinációs épület, a 32 lakás, iroda és vendéglátó egység együtteseként tervezett épület, valamint a központ déli részén üzletekkel és étteremmel kiegészitett, összesen 252 lakást tartalmazó épületek.

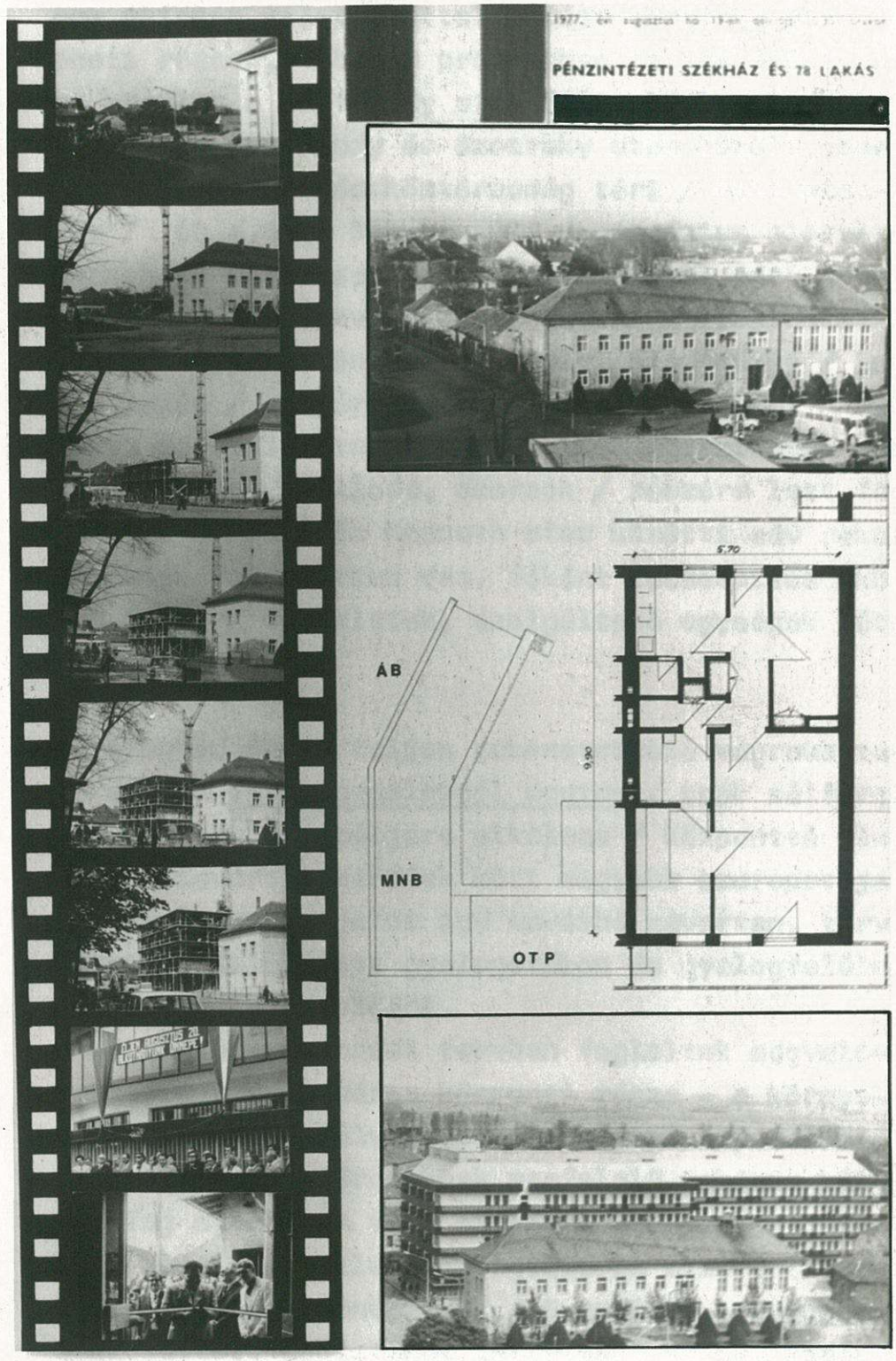

22.sz. kép Egy épület megjelenése a városképben.
A pénzintézeti koordinációs irodák és lakások épitése.

A terv szerint még <u>további intézmények és lakások épitése</u> illetve áttelepitése történne a központi részen. Ebben a programban teljes átépitésre kerülne a Kisfaludy utca déli oldala. Park létesülne a Kisfaludy és Szomraky utca között, amely összekötné a Tanácsköztársaság téri / volt piactér / és a Nagy Sándor téri / gimnázium előtti / parkokat. Ugyancsak teljes szanálással járó átépités lett tervezve a Gayer tértől / templomtól / északra eső tömbön belül, amely lakásépités / 3oo-35o lakás / céljára kerülne felhasználásra. A Széchenyi és Lenin utcák közötti tömb intézmények /posta, üzletek, szálloda, csarnok / részére lett fenntartva. A Dózsa és Kossuth utca közötti sáv rekonstrukciója folyamatban van, főként lakásépités /kb. 2oo lakás / és üzletek, szolgáltató egységek létesitésével.

A városközpont a teljes rekonstrukció végrehajtása esetén <u>járműforgalomtól mentes</u> / csak célforgalom és parkolás céljára alkalmas / központtá alakul át. A kisvárosi méretek közt nagyobb szerepet játszó gyalogos forgalom igy kevésbé zavartan, terv szerint kialakitott gyalogutakon és gyalogfelületeken tud lebonyolódni.
A részletes rendezési tervben foglaltak megvalósulása esetén a város központi része - a környező beépitéshez folyamatos átmenettel kapcsolódva - kisvárosi méreteknek megfelelő <u>urbánus külsőt</u> fog nyerni. A terv szerinti beépités a jelenlegi beépités jellegéhez igazodóan zömében keretes és sávos elrendezésü, 4-5 szintes, tömegében megmozgatott épületeket tartalmaz. Az igy kialakuló harmonikus városképtől azonban idegen a már megvalósult két tizemeletes lakóház tömege, amelyek lerontják a korábban magassági hangsúlynak

szánt kilencemeletes lakóház esztétikai szerepét. Ezek alapján és a kiszolgálás / müszaki infrastruktúra / korlátozottsága miatt teljesen indokolatlan a rendezési tervben szereplő további tizemeletes épület létesitése.

5.4. Rekonstrukció vagy rehabilitáció

Celldömölk központi része, elsősorban a legrégebben beépült terület, több szempontból elavult, átépitésre szorul.
A beépités korszerütlen és rendszertelen, a kétszáz évvel ezelőtt spontán módon létrejött település szerkezetét tükrözi.
Az épületek és lakások zömmel elavultak, korszerütlenek, átépitésük csak ritka esetben célszerü és gazdaságos.
A közmüvesitettség foka alacsony, továbbfejlesztése általában csak komplex módon / teljes átépitéssel / oldható meg.
A városközpont alapvető funkcióit figyelembe véve a kereskedelmi és szolgáltató egységek aránya ezeken a területeken elégtelen.
A közcélú területek nagysága a növekvő laksürüséghez nem elegendő.
A központban lebonyolódó, állandóan növekvő közúti forgalom nehezen szervezhető, és fokozódó problémákat jelent.
A történeti városmagban zavaró, a városképbe nem illő elemek ékelődtek be.
A központi részen ezen indokok miatt végrehajtandó rekonstrukció bonyolult és nagy körültekintést igénylő feladat. A legnagyobb gondot az átépités fokozatossága jelenti, mivel egy kisváros esetében nagyobb terület rekonstrukciója csak több ütemben valósitható meg. Ezalatt állandó akadályokat képeznek az átmenetileg megmaradó beépitések és a fejletlen infrastruktúra. Jelentősen megne-

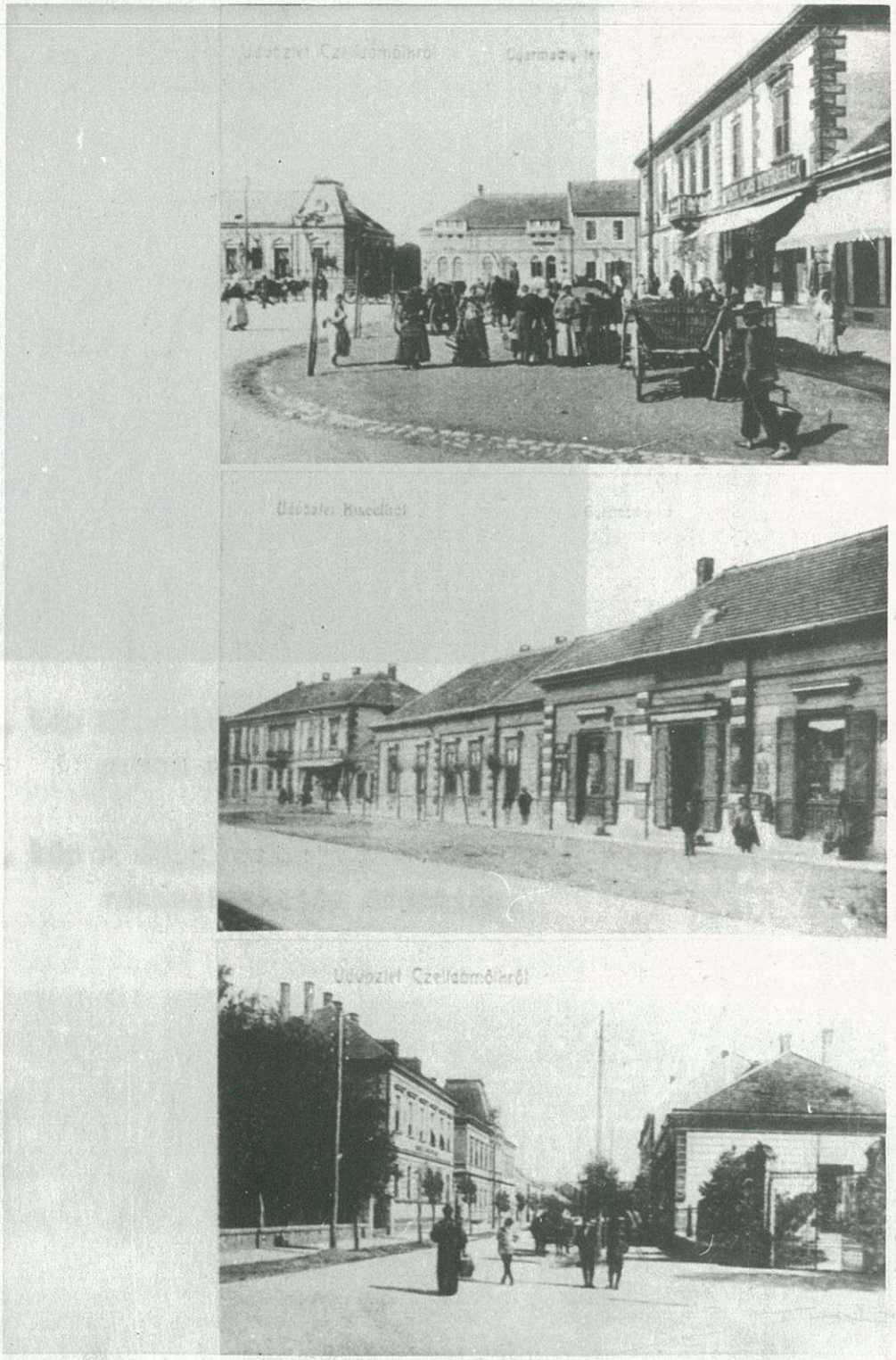

23. sz. kép Városképek a századeleji Celldömölkről

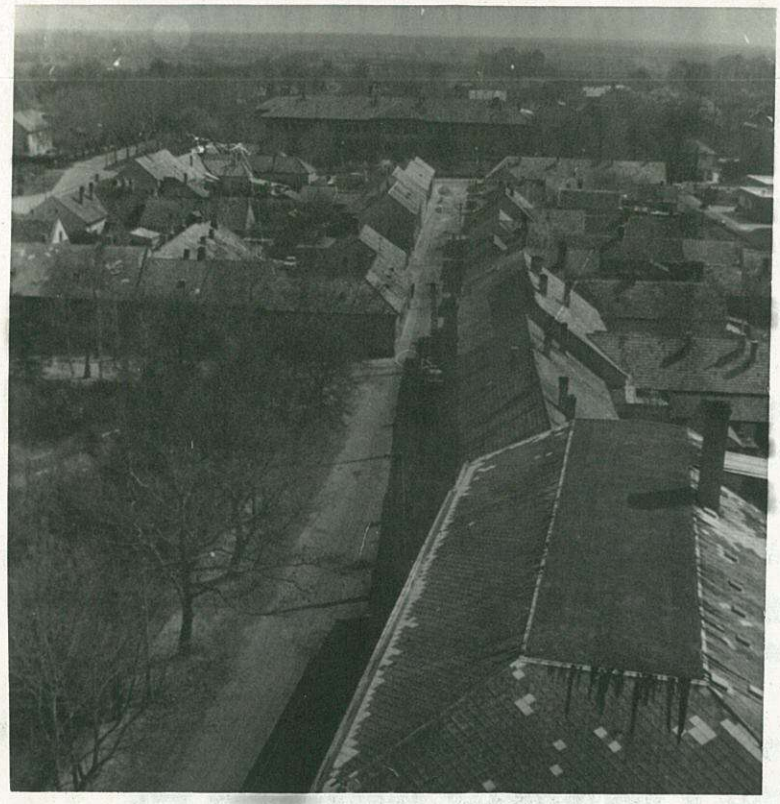

24.sz. kép Elavult, átépítésre érett tömb a város központi részén.

25.sz. kép A Sági utcában már nagyrészt végrehajtott rekonstrukciós átépítés.

heziti az új épitéseket, hogy közben az átépitésre még nem kerülő épületek müködését és a városképbe illesztését is meg kell oldani.

A történeti magot alkotó Gayer tér, Király János utca, Szomraky utca és Kisfaludy utca környezetében végrehajtandó átépitést különösen körültekintő módon kell végrehajtani. Ez a terület a város eredeti jellegét tükrözi,[46./] de jelenleg rendkivül elhanyagolt állapotban van. A tervezés során fel kell tárni a megőrizendő épitészeti és történeti értékeket,[47./] és azok felhasználásával a város eredeti arányait és jellegét megtartva szükséges a létesitendő épületeket a környezetükbe illeszteni.
A részletes rendezési terv szerint javasolt teljes szanálással ellentétben a történeti városmagban rehabilitációs átépitést kell végrehajtani. Csak igy őrizhető meg a müemléki együtteshez hagyományosan alkalmazkodó épitészeti környezet.

A központi rész - amely nem egy folyamatos tervezés eredményeként jött létre - sokkal több problémát jelent a közmüépitések esetén is. A legmagasabb közmüvesitési fok ugyan a központban épült ki, azonban az állandó bővitések, átépitések miatt rendkivül tervszerütlenül. A központban épülő intézmények és lakóépületek nagy közmüigénye miatt a meglevő hálózat további bővitéseire lenne szükség, ami nem egy esetben csak igen bonyolult müszaki megoldással és költséges módon lehetséges. Az átépitések során a lehetőségekhez képest meg kell oldani a közmüvek rekonstrukcióját is.

A részletes rendezési terv a központban, a bevezető utak végein nagy területü és befogadóképességü / 1oo-2oo gk /parkolókat tartalmaz. A parko-

lók, méretüknél fogva, a város léptékeitől teljesen idegen, nagy burkolt felületeket jelentenének, és megvalósitásuk nem kis nehézséggel jár / szanálás, közmükiváltások,stb./. Az eddigi tapasztalatok alapján megállapitható, hogy a város kis méretei miatt a belső / lakóhely - városközpont közötti / járműforgalom kicsi,és a környékről érkezők egy jó része a vonatot használja, igy a normativák szerint tervezett mennyiségü parkolókra várhatóan hosszú ideig nem lesz szükség. A továbbiakban ezért foglalkozni kell a tényleges parkolási igény meghatározásával, és ennek megfelelően a parkolók kialakitását a kisváros arculatának megfelelően és a szükségletek szerint kell végezni.

6. Következtetés

Celldömölk 1975-ben készült általános rendezési tervének érvényesülése során szerzett tapasztalatokból reálisabban meghatározható más, hasonló kialakulású és szerkezetü kisvárosok városfejlesztési és városrekonstrukciós feladatainak tartalma és nagysága is.

Egy település szerepkörének meghatározásához a tényleges vonzáskörzet kiterjedését és struktúráját kell pontosan meghatározni. A városok rekonstrukciója során a lakásépités ütemének megállapitásához számolni kell a környékről történő beköltözés várható mértékével is. A kereskedelmi létesitmények és intézmények méretezésénél pedig a helyi lakosság igényein túl figyelembe kell venni a vonzáskörzetről, és az esetlegesen távolabbi területekről vasúton ide érkező lakosságnak szükségleteit is.

A területfelhasználás távlati tervezésénél figyelembe kell venni, hogy a kisvárosi jelleg miatt a

jövőben is magmarad, és talán még fokozódik, a lakosság családiház épitési igénye.
Ez részben korszerü csoportos formában fog realizálódni.

További lehetőségeket kell biztositani az ipar fejlesztésére és a belső területekről történő teljes kitelepitésére. A következőkben is koncentrált módon szükséges kezelni az intézményeket a megfelelő koordinációs lehetőségek érdekében.

Javitani kell a zöldterületek arányát és koncentrálódásukkal az összefüggő zöldfelületek létrehozását.

A közlekedési hálózat rendszerében meg kell találni azt, a korszerü igényekhez is igazodó megoldást, amely - a gazdasági helyzetet is figyelembe véve - megvalósitható célokat tüz ki és egyben meghagyja a lehetőséget a távlati, de a reális tervek végrehajtásához is.

A közmühálózat tervezésénél egy fejlődő városban az alapelv a továbbfejleszthetőség lehetőségének megteremtése.
A városok közmüvesitését olyan módon kell bőviteni, illetve a meglevő hálózatot átépiteni, hogy-a hosszútávu fejlesztéseket is figyelembe véve-minél egyszerübb és gazdaságosabb megoldásokkal minél nagyobb területek gondjait tudják megoldani.

Egy város szerkezetének rekonstrukciójában a legfontosabb szerepet a városközpont rekonstrukciója kell, hogy kapja, mivel a legrégebbi és legjobban elavult területek általában ezeken a részeken helyezkednek el. Az átépitésben másik fontos elvként pedig a városközpontok forgalommentesitésével kell foglalkozni. A városközpontok rekonstrukcióját tehát úgy kell

végrehajtani, hogy-a történeti értékeknek és a történeti városmag szerkezetének legnagyobb arányú megtartása mellett-a jövőben is korszerü kisvárosi központokat hozzunk létre. Foglalkozni kell ezért a még meglevő értékek feltérképezésével, a történeti városmagok eredeti értékeinek / szerkezet, épületek, lépték, stb./ megőrzésével, és a rekonstrukcióra kerülő területek meghatározásával.

Lehetőség szerint kerülni kell a nagymértékü átépitéseket. Kisvárosi méretek mellett azok általában csak több ütemben valósulhatnak meg, és emiatt különböző funkcionális akadályok képződnek.

A tapasztalatokat összegezve a nagyközségből fejlődött új kisvárosok általában - mint a dolgozatomban vizsgált Celldömölk is - a városi kritériumoknak még csak részben felelnek meg. Az elkövetkező időkben ezért következetesen tervszerü tevékenységgel azokat a korszerü követelményeknek megfelelő, de a helyi adottságokat megőrző kisvárosokká kell fejleszteni.

MELLÉKLETEK

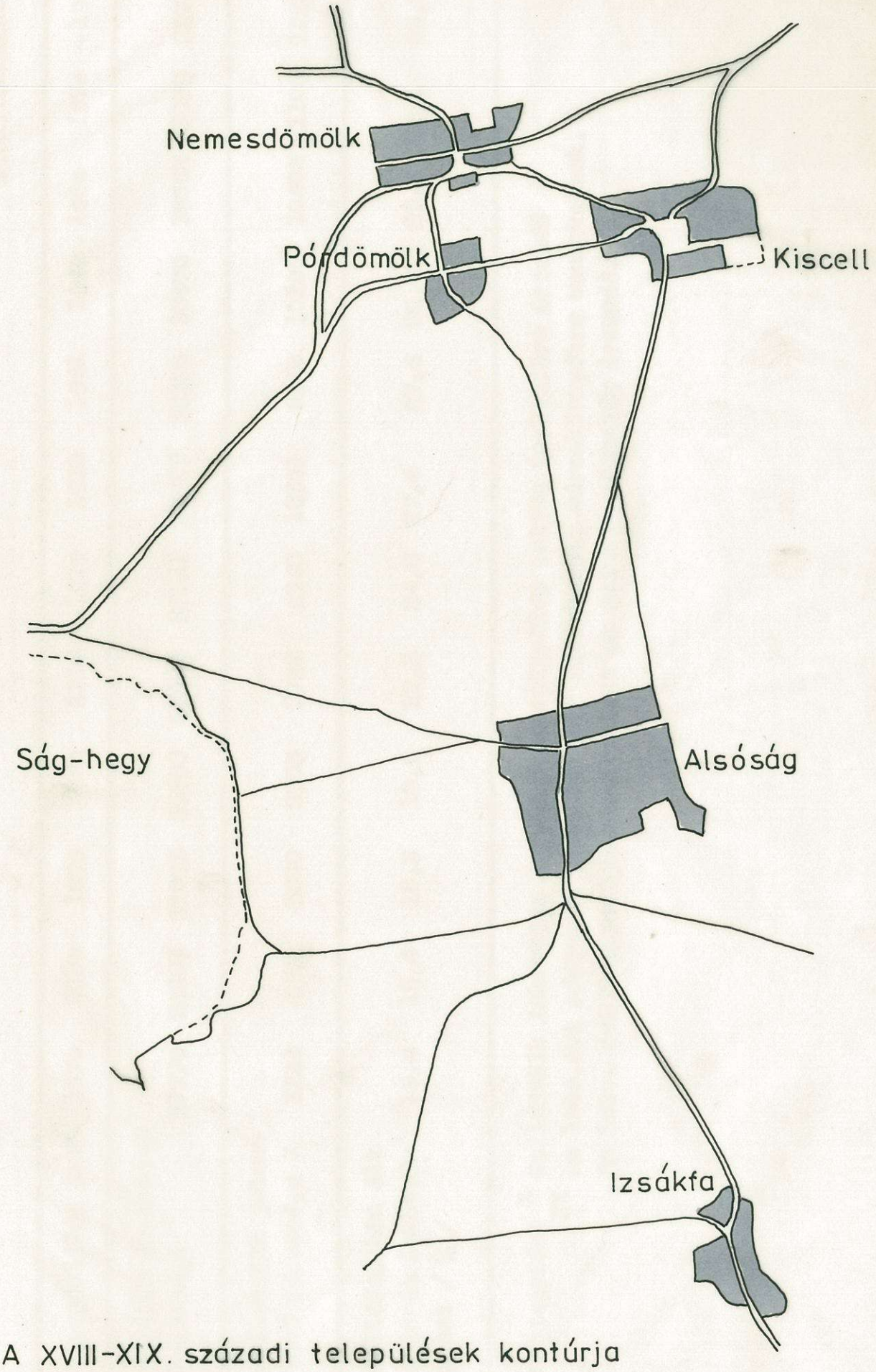

A XVIII-XIX. századi települések kontúrja

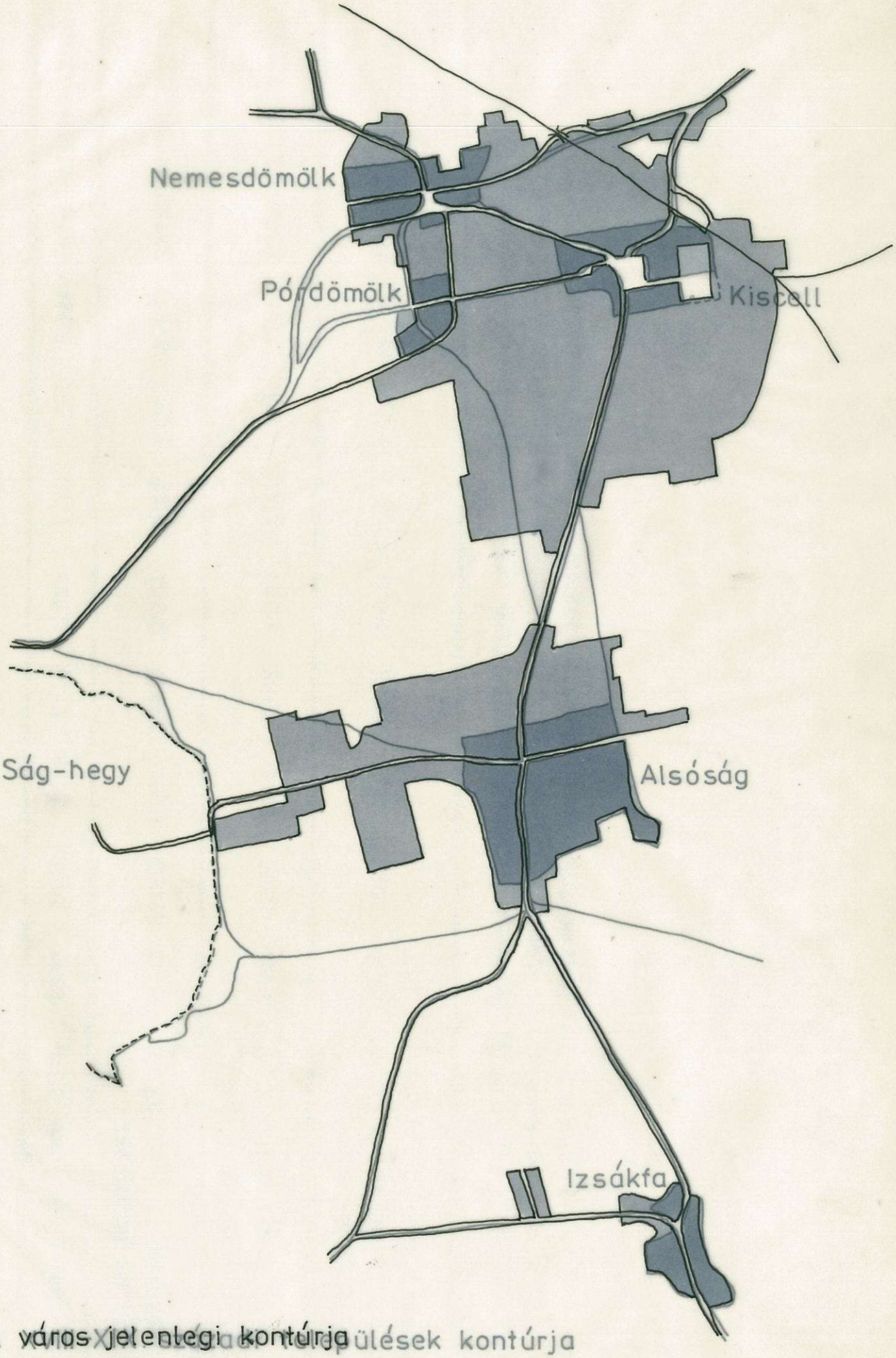

A város jelenlegi kontúrja

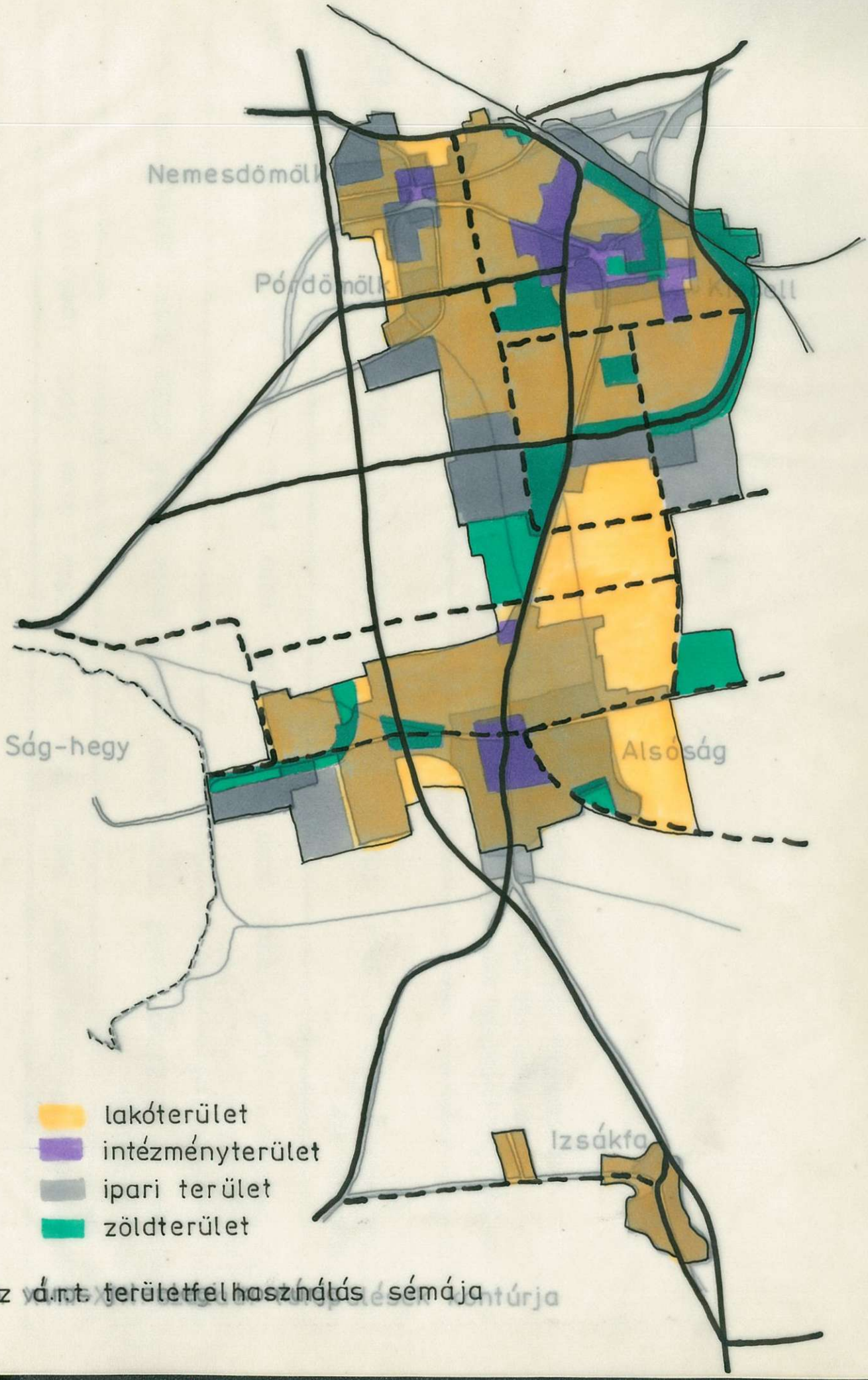

Az á.r.t. területfelhasználás sémája

1.sz.táblázat

Népszámlálás évei	187o	188o	189o	19oo	191o	192o	193o	1941	1949	196o	197o	198o XX
A járás jelenlevő népessége	27770	29663	31093	33350	35044	37651	37917	36396	36670	35652	33585	22783
Celldömölk jelenlevő népessége X	3734	4562	5060	6306	7798	9340	10391	9970	10285	10403	11108	12950
Celldömölkön élt a járás lakosságából / % /	13,4	15,4	16,3	18,9	22,3	24,8	27,4	27,4	28,0	29,2	33,1	56,8

Megjegyzés: X Celldömölk lakossága a jelenlegi település teljes területére értendő
XX Az 198o.évi adatok a járás helyett létrehozott városkörnyékre vonatkoznak.
Az 198o. évi népességi adatok alatt az állandó népesség értendő.

2.sz.táblázat

Népszámlálás évei	187o	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980 XXX
Celldömölk közvetlen vonzáskörzetének népessége X	8094	8095	8278	8354	8369	8684	8682	8011	8079	8303	7408	9833
Celldömölk és közvetlen vonzáskörzete népességének viszonyszáma	0,46	0,56	0,61	0,75	0,93	1,08	1,20	1,24	1,27	1,25	1,50	1,32
Celldömölk XX és közvetlen vonzáskörzete összes népessége	11828	12657	13338	14660	16167	18024	19073	17981	18364	18706	18516	22783
A járás Celldömölkön és közvetlen vonzáskörzetén kivüli lakossága	15942	17006	17755	18690	18877	19627	18844	18415	18306	16946	15069	-
A közvetlen vonzáskörzet és az azon kivüli népesség viszonya	0,51	0,48	0,47	0,45	0,44	0,44	0,46	0,44	0,44	0,49	0,49	-

Megjegyzés: X Közvetlen vonzáskörzeten a város jelenlegi területén kivül a következő községek értendők: Kemeneskápolna, Kemenesszentmárton, Köcsk, Mersevát, Mesteri, Nagysimonyi, Nemeskocs, Sömjénmihályfa, Tokorcs és Vönöck, melyeknek lakói a hivatalos ügyek intézése mellett a tartós fogyasztási cikkek beszerzése miatt szinte minden esetben, az egyéb beszerzési és értékesitési gondjaikkal kapcsolatban pedig rendszeresen keresik fel Celldömölköt.

XX Celldömölk lakossága a jelenlegi település teljes területére értendő.

XXX Az 198o. évi adatok a járás helyett létrehozott városkörnyékre vonatkoznak. 1979-től a közvetlen vonzáskörzet gyakorlatilag megegyezik már a városkörnyék községeivel.

3.sz. táblázat

A városkörnyéki települések népességének alakulása

Települések	Állandó népesség 1970	Állandó népesség 1980	Változás %-ban
Boba	949	905	- 4,6
Nemeskocs	469	434	- 7,5
Egyházashetye	736	615	-16,4
Borgáta	348	273	-21,6
Köcsk	626	490	-21,7
Kemenesmagasi	14o3	1229	-12,4
Szergény	649	5o7	-21,9
Kemenesmihályfa X	864	764	-11,6
Kemenessömjén	801	629	-21,5
Mesteri	515	4o1	-22,1
Kemeneskápolna	249	189	-24,1
Nagysimonyi	1421	1271	-1o,6
Tokorcs	4o6	316	-22,2
Vönöck	1143	949	-17,o
Kemenesszentmárton	3o7	315	+ 2,6
Mersevát	634	546	-13,9

Megjegyzés: X 1982-ben a két község Sömjénmihályfa néven egyesült.

4.sz. táblázat

Celldömölk város lakásainak felszereltsége / az 198o. évi népszámlálás adatai /

Felszereltség	lakások száma	az összes lakás %-ában
Villanyvezetékkel	3945	99,4
Vizvezetékkel	2800	70,5
Palackgázzal	3461	87,2
Vizöblítéses WC-vel	2483	62,6
Szennyvizcsatornával	1225	30,9
Házi szennyvizkezeléssel	1666	42,0

5.sz. táblázat

Celldömölk város lakásai, fütési mód szerint / az 198o. évi népszámlálás adatai /

Fütési mód	lakások száma	az összes lakás %-ában
Fűtéssel rendelkező	3967	99,9
fűtés nélküli	2	0,1
Fűtés módja		
Táv-/tömb/fűtés	223	5,6
Épület egyedi kazán	20	0,5
Etázs	159	4,0
Együtt:	402	10,1
Egyedi:		
Villany	1	-
Gáz	1	-
Olaj	1890	47,6
Fa	123	3,1
Szén	1550	39,1
Együtt:	3565	89,8

J E G Y Z E T E K

1./ Valószinü, hogy Mesteri neve is innen származik.

2./ Porkoláb István szerint Pórdömölk korábbi neve Nagy-Dömölk volt, és Nemesdömölköt hivták Kis-Dömölknek. Az 1783-as és az 1871-es térképen viszont egyértelmüen Pórdömölk szerepel Kis-Dömölk néven.

3./ Az első irásos emlék, amely emliti 1252-ből származik.

4./ Lakóinak száma 1698-ban 5o, 1837-ben 94 fő volt.

5./ A kolostor ebben az időben, még ismeretlen körülmények között, szinte nyomtalanul megsemmisült, köveit feltehetően széthordták.

6./ Ezt bizonyitja, hogy 18o4-ben mindössze 4 lakóházzal rendelkezett, az 19o1. évi népszámlálás adatai között pedig nem is szerepelt.

7./ A nemesség az evangélikus vallás szabad gyakorlásának fél megyére kiterjedő vonzású privilegiális központjává tette.
Temploma eredetileg 1744-ben épült.

8./ A népesség száma 1698-ban 283, 1813-ban 393, 1837-ben 671, 1900-ban 1112 volt.

9./ Változatlanságát periférikus elhelyezkedése és szerepének elvesztése magyarázza.

1o./ Korábbi épületei közül csak egy 1800 körül épült későbarokk lakóház maradt fenn.

11./ Koptik Apát a helységet az ausztriai Mariazell mintájára Kis Mária Czellnek nevezte, de az 1790. évi szabadalomlevél oppidum Dömölk nevet használ a mezőváros elnevezésére.

12./ 1787-től község

13./ A sóhivatalt 1768-ban helyezték ide, ami a településnek fontos forgalmat jelentett a sófuvarozók és a sóházi tisztek jelenlétével. A sóház épülete pedig a városképben volt hosszú ideig meghatározó.

14./ Az 1781. évi türelmi rendelet, majd az apátság 1786. évi feloszlatása a kis község gazdaságának teljes visszaesését jelentette.

15./ Joachim József német származású, rendkivül müvelt kereskedő már 1786-től folyamodott a császárhoz kiváltság kérelemmel, de csak 1790.december 30-án adományozta II.Lipót a mezővárossá nyilvánító oklevelet.

16./ 1766-68-ban csak 21-23 ház állt, 1804-ben 39, 1817-ben 40, 1819-ben 48 és 1828-ban már 85 házat jegyeztek fel.

17./ Ma park van a helyén.

18./ Jelenleg a gimnázium helyezkedik el itt.

19./ A város lakossága fél évszázad alatt kétszeresére / 1817-ben 427 fő, 1868-ban 853 fő/, / további fél évszázad alatt hatszorosára / /1906-ban 2500 fő / növekedett.

20./ A vasút egycsapásra közel hozta a fél Dunántúl eddig nehezen megközelithető településeit is.

21./ A Kossuth utca környéke.

22./ A Széchenyi és Rákóczi utca és a rá merőleges Petőfi, Árpád és Berzsenyi utca.

23./ A város terjeszkedését, igy az összekötő terület beépitését is akadályozta, hogy körben és beékelődve is apátsági birtokok helyezkedtek el és megszerzésük nem volt egyszerü.

24./ Nemesdömölköt és Kiscellt összekötő korábbi országút.

25./ Kiscell és Pórdömölk közötti volt tagút.

26./ Celldömölkön 1921-ben 598 épületben 1175 lakás volt, a népesség ekkor 5534 fő.

27./ Feljegyzések szerint 18o4-ben Ságon már 164 ház állott, ugyanekkor Kiscellben csak 39, Nemesdömölkön pedig 1o.
19o1-ben Ság lakosainak száma 2437, Kiscellé 2218, Nemesdömölké 1o55.

28./ Lakóinak száma 187o-ben 468, 19oo-ban 585, 193o-ban 735, 197o-ben 615, 198o-ban 518.

29./ Fényes Elek: Magyar országnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben c. müve 1836-ban megjelent I.kötetében a Rába és Marcal közötti területet Kiscell székhellyel egy járásként emliti.

3o./ Boba, Nemeskocs, Egyházashetye, Borgáta, Köcsk, Kemenesmagasi, Szergény, Mesteri, Kemeneskápolna, Nagysimonyi, Tokorcs, Sömjénmihályfa, Vönöck, Kemenesszentmárton és Mersevát.

31./ Tanácsi székhelyközség Boba, Egyházashetye, Kemenesmagasi, Mesteri, Nagysimonyi, Sömjénmihályfa és Vönöck.

32./ A községekben teremtett új munkalehetőségek / egy részük ipari/, a mezőgazdaság iparosodása, valamint az egyre javuló ellátás és életkörülmények / pl. vezetékes vizellátás / az utóbbi időben javitották és fokozatosan növelik a községek népességmegtartó képességét.

33./ Kőszeg része a szombathelyi városkörnyéknek is.

34./ A településhálózat-fejlesztési terv szerint: Celldömölk alsófokú falukörzete nagyságára a sárvári után következik. A Marcal baloldalán É-D-i irányban hosszan elnyúló falukörzetben Vönöck, Nagysimonyi, Egyházashetye és Boba részleges alsófokú központok lesznek. Celldömölk mint részleges középfokú központ is szervezi a megye K-i részén lévő településeket. Ebben nagy előnyére szolgál kedvező vasúti csomóponti szerepe. Fejlesztése során egyre jobban iparosodik. 1985-ig várossá válik. A Ság-hegy környéke helyi jelentőségű üdülőterületté fejlesztendő. A szombathely-sárvári ipari koncentrációhoz való kapcsolódása a sárvár-celldömölki útvonal korszerüsitését igényli. A mezőgazdasági jellegű körzetben elsősorban az állattenyésztés fejlesztendő / főleg szarvasmarha, baromfi/, mely célból abrak- és szálastakarmányszáritó, valamint húsfeldolgozó létesitéséről kell gondoskodni. A gyümölcstermelés fejlesztése gyümölcstározó, hajtatóház épitését teszi szükségessé. Alsófokú körzetében lévő Borgátán és Mesteriben müködő melegvizü strandfürdő helyi jelentőségü üdülőterületté fejlesztendő.

35./ Vas megye településhálózat-fejlesztési tervéről kiadott közlemény szerint: A celldömölki mikrokörzetben olyan erős és egyedüli Celldömölk hatása, hogy a közelség miatt Boba, Egyházashetye, Nagysimonyi és Vönöcknek nincs szervező szerepe. Kenyeri tovább fejlődik a térségen belül, mig Ostffyasszonyfa veszit korábbi jelentőségéből. Celldömölk jelenlegi vonzása a répcelaki mikrokörzethez való csatolását nem indokolja.

36./ Eredeti magassága 291 m, a bányászat után visszamaradt legmagasabb pontja 279 m.

37./ A Kemenesalja 1944. II. 19-i számának cikke a következőket irja: ... nem arról van szó, hogy a község most azonnal erejét meghaladó hatalmas épitkezésbe kezdjen, vagy nagyobb városokat igyekezzen elérni sok vonatkozásban, hanem arról, hogy a jövőben a fejlődésnek tervszerü és szakszerü irányt szabjanak és ezáltal a község külső formáján mindig megmutatkozzék, hogy a vezetőség a községfejlesztésben is a lakosság érdekeit akarta szolgálni .... A következő lépés lenne a városias terület kialakitására szánt terület határának kiterjesztése .... Kivánatos volna, hogy a község már most foglalkozzék az épitési szabályrendelet, továbbá a kocsi és járdaburkolati szabályrendeletek megalkotásának kérdésével.

38./ A vasút lezárja a település északi irányban / a központhoz közeli területeken / való terjeszkedésilehetőségét, és kedvezőtlen elhelyezkedése miatt, az uralkodó északi széljárás következtében, rendkivüli módon szennyezi a város levegőjét.

39./ Összesen kb. 5o ha területen.

4o./ A város zöldövezeti tervét 1981-ben készitette a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem. A tervben meghatározásra kerültek az egyes zöldfelületek konkrét fásitási javaslatai, valamint az egységes utca- és térfásitások.

41./ Gyüjtőút szerepet kap észak-déli irányban a Batthyány-Csokonai utca és a Hársfa utca, keleti irányban az Arad - Hunyadi utca, a Hegyi-Marx utca és a két városrész között épülő két új út.

42./ Észak-déli gyalogos tengely alakulna ki a Kossuth-Sági utcákban, kelet-nyugat irányú tengely létesülne a Lenin utca-Gayer tér, a Kisfaludy utca és a Temesvár utca vonalában.

43./ A biztonságos vizellátás érdekében a középmagas lakóházakhoz nyomásfokozó beépitése volt szükséges.

44./ Jelenleg a távfütés is olajtechnológiával üzemel.

45./ A városközpont területét a részletes rendezési terv területi lehatárolásával azonos módon a következő utcákkal határozhatjuk meg: Wesselényi utca, Vörösmarty utca, Temesvár utca, Hámán K. utca, Dózsa utca.

46./ Némely épület a XVIII.században épült.

47./ A városi tanács megbizása alapján a VÁTI végzi a városközpont épitészeti értékelemzését. A tervező javaslatokat ad köztéri szobrok, utcabútorok, felszerelési tárgyak / hulladékgyüjtő, hirdetőtábla, telefonfülke, világitótestek, stb./ elhelyezésére és a térburkolatok anyagára is.

Felhasznált irodalom

Csonka György: A társközségek helyzete és alapellátásuk fejlesztésének problémái 1-5. / Vas Népe, 1983. I.21-26./

Dala József: A közigazgatás főbb területi változásai a Kemenesalján Celldömölk várossá válásáig / Vasi Szemle, 198o. 3.szám /

Fényes Elek: Magyar országnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben / Pest, 1836. I.kötet /

Gerle Inessza: Celldömölk / Területrendezés, 1979. 3.szám /

Heckenast János: Celldömölk új központja / Vasi Szemle, 1973. 3.szám /

Kemenesalja hetilap /Kis-Czell, Celldömölk, 19o2-1944 /

Kemenesvidék hetilap / Kis-Czell, Celldömölk, 1899-1916./

Orbán Dezső: Celldömölk helynevei / Pápa, 194o./

Perényi Imre: Város ember környezet / Budapest, 1976./

Perényi Imre: Városépitéstan / Budapest, 1978./

Porkoláb István: Celldömölk Kismáriacell szabadalmas mezőváros története / Celldömölk, 1927./

Portschy Tamás: Celldömölk településszerkezetének alakulása / Vasi Szemle, 198o.3.szám /

Vas megye településhálózat-fejlesztési terve / Szombathely, 1972./

198o. évi népszámlálás. Vas megye adatai /Bp.198o./

Rendezési tervek:

Egyszerüsitett általános rendezési terv
1959. VÁTERV

Részletes rendezési terv / Központi rész /
1963. VÁTERV

Délkeleti községrész házhelyrendezési terve
1967. VASITERV

Községközpont beépitési terve
1968. VASITERV

Kossuth Lajos u.ltp.beépités beruházási program
1971. GYŐRITERV

Kodály Zoltán utcai lakótelep beépitési terve
1971. GYŐRITERV /Soproni Tervező Iroda/

Mikes Kelemen úti OTP-lakótelep beépitési terve
1972. GYŐRITERV /Soproni Tervező Iroda/

Zalka Máté utcai lakótelep beépitési terve
1973. GYŐRITERV /Soproni Tervező Iroda/

Celldömölk általános rendezési terve
1975. VÁTI

Kodály Zoltán - Zalka Máté utcai szövetkezeti ltp.
beépitési terve 1976.SZÖVTERV

Celldömölk-központ részletes rendezési terve
1977. VÁTI

Sághegy tájrendezési terv 198o. VÁTI

Kodály Z. utcai / Móritz S.u./ szövetkezeti ltp.
beépitési terve 198o. SZÖVTERV

Kinizsi-Baross utcai tömbfeltárás részletes rendezési terve 198o. VASITERV

Sport- és szabadidő központ részletes rendezési terve
1982. VASITERV

T A R T A L O M :

1. Bevezetés 1.o.

2. A városszerkezet történeti kialakulása 2.o.
   2.1. Pórdömölk, középkori eredetü majortelepülés 3.o.
   2.2. Nemesdömölk, magyar nemesi útifalu 4.o.
   2.3. Kiscell, német vásártelepülés 5.o.
   2.4. Celldömölk létrejötte és annak háttere 6.o.
   2.5. Alsóság 7.o.
   2.6. Várossá válás, Izsákfa 8.o.

3. A város helye a környék gazdaságában és a településhálózati szerepköréből adódó rekonstrukciós problémák 1o.o.
   3.1. Geográfiai és gazdasági jellemzők 1o.o.
   3.2. A városkörnyéki központi szerep mint városfejlesztő tényező 11.o.
   3.3. A tényleges vonzáskörzet lehatárolásának problematikája 13.o.
   3.4. A környék jelentősége 15.o.

4. A városszerkezet korszerüsitése az általános rendezési terv alapján 16.o.
   4.1. Területfelhasználás, ezen belül különös figyelemmel a lakóterület és iparterület fejlesztésére 17.o.
   4.2. A város morfológiai átalakulásának kérdése 2o.o.
   4.3. A közlekedési hálózat átalakitása /külső és belső közlekedés / 23.o.
   4.4. A közmüellátás fejlesztésének lehetőségeiés akadályai 25.o.

5. A városközpont rekonstrukciójának szerepe a városszerkezet átalakitásában 27.o.
5.1. A történeti városmagnak tekinthető terület 27.o.
5.2. A " Községközpont beépitési terve " alapján már végrehajtott rekonstrukció 29.o.
5.3. A városközpont részletes rendezési tervében rögzitett városformáló feladatok 3o.o.
5.4. Rekonstrukció vagy rehabilitáció 33.o.

6. Következtetés 35.o.

Mellékletek

Jegyzetek

Felhasznált irodalom